

LA PROBLEMÀTICA D'UN IMPOST A FINALS DEL SEGLE XIV: LA IMPOSICIÓ DE L'ONZÈ A VALLS EL 1394

JORDI MORELLÓ I BAGET
Institució Milà i Fontanals
(CSIC, Barcelona)

1. L'APARICIÓ DE L'ONZÈ

Al llarg de la segona meitat del segle XIV, el creixent endeutament de les hisendes municipals, generat sobretot per la venda de censals, afavorí, per una via o per una altra, la diversificació dels ingressos per tal de poder sostenir la inflació de les despeses. Els dirigents locals es van veure obligats a utilitzar mitjans diversos, a més d'incrementar el rendiment dels recursos tradicionals (talles, imposicions)¹, cercant també altres vies complementàries. Ja en el darrer terç del segle, l'aplicació d'onzens era pràctica corrent en diferents municipis del Principat².

Es tracta, però, d'una modalitat impositiva que ha passat gairebé per alt i que es presta a ser assimilada amb d'altres impostos municipals molt més coneguts³. De

¹Una via a seguir podia ser l'augment de les tarifes de les imposicions o bé la creació de noves imposicions, de manera que la punció fiscal arribés al màxim nombre d'activitats realitzades en el marc local. Una altra via era augmentar el nombre de talles, que d'aquesta manera podien esdevenir molt més regulars, o imposar nivells de sostracció més elevats. És el que succeí en algunes viles del País Valencià en incrementar el cànon de les peïtes anuals; vegeu, per exemple, Pau VICIANO, *Ingrès i despesa d'una vila valenciana del Quatrecent. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)*, dins "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura", LXVI (1990), pp. 635-664.

²Pel cas de Cervera, vegeu Max TURULL, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Barcelona, 1990, p. 521 i ss., qui documenta l'onzè a partir del 1377. A partir de la investigació que actualment duu a terme Pere Verdés, es podrà conèixer millor la configuració d'aquest impost i la seva connexió amb les sises o altres drets municipals.

³Així, a la clàssica síntesi del professor J.M.ª FONT RIUS (*La administración financiera en los municipios medievales catalanes*, dins "Historia de la Hacienda española (épocas antigua y medieval). Homenaje al Profesor García de Valdeavellano", Madrid, 1982, pp. 193-231), tot i que no es parla de l'onzè, s'esmenta (nota 19) una interessant notícia extreta de l'obra de SERRA VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana*, 2, Barcelona, 1930, p. 89 referent a Bagà: es tracta d'una disputa que tingué lloc el 1392 (segons el dit Serra) concernent a l'elecció entre una talla i un vintè, i que l'emènt historiador entén, en

fet, tenint en compte el que exposarem més endavant sobre la problemàtica naturalesa d'aquest impost, pot resultar un xic difícil de situar l'onzè a l'hora de confegir un esbós de les finances dels municipis catalans⁴.

Les fonts fiscals amb què comptaven els municipis per fer front a les seves necessitats eren, com se sap, les talles i les impositcions. Els municipis podien imposar talles diferenciades entre els membres de la comunitat per tal de subvenir a necessitats puntuals. Tenien, d'altra banda, la facultat de collir impositcions amb una autorització reial o senyorial, cosa que assegurava una font d'ingressos quasi permanent. Durant la segona meitat del segle XIV, les contribucions reials (o, si es vol, la pressió de la fiscalitat d'Estat) i d'altra mena de despeses generades per conjuntures especialment crítiques, com la carestia del 1374 que afectà arreu del Principat, farien disparar l'endeutament a cotes altíssimes i difícilment sostenibles. Els dirigents locals començaren a prendre mesures palliatives, a més d'intentar maximitzar les fonts d'ingressos quan, ni la percepció continuada i regular de les impositcions ni tampoc el freqüent recurs a les talles, eren suficients per a pagar, no ja les pensions de censals, sinó per retornar els capitals manllevats sense haver de recórrer de nou al crèdit⁵.

Tal com posarem de relleu més endavant, l'onzè es configurarà a partir d'unes realitats preexistents, cosa que incumbeix tant les talles com les impositcions. Tractarem aquí de la problemàtica naturalesa d'aquest impost i de la seva aplicació en el que podríem considerar la primera fase de la seva història. Abans, però, hem de referir-nos a la discutida legalitat d'aquest impost i al procés judicial que sostingué la Corona amb els pobles del Camp de Tarragona sobre aquesta qüestió⁶.

base a la contraposició establerta, que es tractava d'una impositció, a part que el mateix Serra el defineix com un "impòsit sobre el consum". A més, la diferent nomenclatura utilitzada per referir-se a aquest impost (a part d'onzè, dotzè, etc., també s'anomenava redelme) ha servit per crear encara més confusió. De fet, l'equiparació dels onzens municipals amb els impostos tradicionals (talles, impositcions), o fins i tot la seva assimilació a possibles rendes adquirides pel municipi, explica que a penes hagi estat pres en consideració, tot i que hi ha obres erudites, com la sobredita d'en Serra, que proporcionen informacions diverses sobre l'onzè i afins.

⁴Per la nostra banda, vàrem ja parlar de l'onzè en la nostra comunicació al Col·loqui de Lleida: *El sistema fiscal dels municipis catalans: l'exemple del Camp de Tarragona*, dins "Corona, Municipis i Fiscalitat a la baixa edat mitjana", novembre del 1995, en premsa.

⁵Pel cas de Valls, tant les impositcions com les talles constituïen des de la reforma practicada el 1369 els dos grans pilars de la hisenda local. Les talles -anomenades qüesties- es començaren a imposar d'ençà aleshores amb una periodicitat anual; sobre això ens remetem al nostre article: *El règim municipal de Valls segons unes ordinacions del 1369*, dins "Historia et Documenta", 1 (1994), pp. 11-39.

⁶Sigles utilitzades en aquest treball: AHCv i AHCR = Arxiu Històric Comarcal de Valls i de Reus, respectivament; AHAT = Arxiu Històric de l'Arxidiòcesi de Tarragona; a més de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA).

2. EL CARÀCTER IL·LEGAL DE L'ONZÈ: EL PROCÉS DE 1398

Fins l'any indicat, la imposició d'onzens per part de les viles del Camp de Tarragona es realitzà sense cap autorització de la Corona, la qual cosa fou denunciada per part d'alguns oficials reials. Aquest fet entronca amb altres requisicions que, ja amb anterioritat al procés que aquí tractarem (abans del regnat de Martí l'Humà), s'havien anat fent contra les susdites viles per mor de les irregularitats comeses en relació a les imposicions que estaven aplicant; més en concret, per l'incompliment de les condicions i limitacions estipulades en les concessions que havien rebut⁷. No ens detindrem, tanmateix, a parlar de la problemàtica aplicació de les imposicions, que arrenca ja de l'època del Cerimoniós⁸, encara que sí cal que ens referim a les absoltes que Joan I concedí a algunes viles del Camp, mitjançant les quals es volgué passar ratlla a les irregularitats del passat⁹. No en va, l'impost de l'onzè seria una irregularitat més de les comeses en l'aplicació fraudulenta de les imposicions, ja des del regnat del Cerimoniós.

Sigui com vulgui, la qüestió de l'onzè fou tema d'indagació en temps de Martí l'Humà. Aquesta indagació fou portada per un tal Guillem Gocet, tot i que en un principi havia estat enviat al Camp per inspeccionar els comptes de les imposicions. A l'agost del 1398 els pobles del Camp foren comminats a presentar síndics per donar raó de les seves activitats en els últims 25 anys¹⁰, la qual cosa ens faria

⁷ Així, el rei Joan I fou assabentat pel procurador fiscal que les viles del Camp havien imposat barres, imposicions i vectigals de diversa mena sense tenir-ne llicència, a més que foren imposats per més temps del convingut i emprats en altres usos als estipulats a les concessions, segons s'explica en una carta que el rei adreçà a les viles del Camp el 17-X-1387, la qual ens apareix copiada en el nomenament de síndics que realitzà la universitat de Valls, juntament amb la Ciutat i altres pobles del Camp, per defensar-se de les imputacions (cfr. AHCv, perg. n.º. 173).

⁸ Aquesta qüestió està pendent d'un estudi general, puix que arreu del Principat s'intentà posar ordre en descobrir que els municipis no complien amb les seves obligacions. Pel que fa al Camp de Tarragona, ho tractem en un dels capítols de la nostra tesi dedicada a la fiscalitat i finances municipals del Camp de Tarragona, en fase d'elaboració.

⁹ És molt possible, si més no, que la problemàtica de l'onzè estigués ja darrera dels termes genèrics que es fan servir en algunes de les remissions atorgades. Per exemple, segons els termes en què fou feta remissió a la vila de Riudoms [1-I-1388]: "pretextu seu occasione impositionum, adiutarum et sisarum, et aliorum quorumvis vectigalium et exactionum que in dicto loco et eius terminis fuerint usque in presentem diem vel dicerentur indite, statute, imposite, exacte ordinatione iuratorum aut concilii dicte universitatis aut aliud sine licencia nostri vel nostrorum predecessorum, aut contra seu preter formam concessionum per nos aut ipsos nostros predecessores eius indultarum" (ACA, reg. 1892, fols. 133 v.-134 v.).

¹⁰ Així, el 6 d'agost es congregava a Reus un Consell General per tal de ratificar els representants que havien de defensar la qüestió que havia sorgit amb el dit comissari reial, i per tal d'escotar el còmput de l'onzè i dotze passats, així com també de les imposicions collides durant el període sobreindicat (AHCR, Protocols 1398/99, s.f.). Per aquesta raó foren nomenats Andreu Ferrer, doctor en lleis, de Tarragona, Antoni Moragües, de Constantí, Joan Clergue, de Reus, Bernat Palmer, de Valls, Joan Teixidor, de la Selva, i Pericó Ferrer, de Riudoms.

remuntar fins una mica abans o una mica després del 1375, en els anys en què, segons hem comprovat a nivell local, s'hauria començat a imposar l'onzè.

El procés el tenim en bona part registrat a la font on s'inserten els capítols de l'onzè que hem transcrit. De Saragossa estant, el rei ordenava al dit comissari (carta del 19-VIII) de comparèixer a la Cort amb la còpia de tots els processos que hagués fet contra la Ciutat i els llocs del Camp, on també haurien de comparèixer els síndics d'aquests llocs¹¹.

La principal imputació era que els dits pobles (s'esmenten, a més de Valls: Constantí, Reus, la Selva, Riudoms i Alcover) havien imposat certs vectigals sense cap autorització reial, sinó tan sols l'obtinguda de la senyoria, la qual cosa atemptava greument contra les regalies i contra el Dret Comú¹²; o, tal com es deia per un altre cantó: "spoliando eundem dominum regem a suis dominio et iuredictione que insolidum ubique habet in suis regaliis"¹³. Tal afer incumbia, no sols els dirigents locals sinó també els batlles que havien permès l'exacció de l'impost. Recordem que Valls i d'altres viles del Camp que havien estat de comuna jurisdicció, o sia, reial i arquebisbal, pertanyien ara a l'arquebisbe de ple dret en virtut de la famosa alienació realitzada el 1391 de les jurisdiccions que el rei posseïa al Camp¹⁴.

Atenent a les raons apuntades, el procurador fiscal, Pere d'Anglesola, prohibí a les susdites viles que continuessin recaptant cap dels impostos objecte de qüestió, ja es tractés d'onzens o de dotzens. Enfront això, la resposta que donaren els síndics del Camp, que en aquests moments eren Pere Forès, de Reus, i Antoni Moragues,

¹¹Pel que fa a la Ciutat, les imputacions serien unes altres, que res tenen a veure amb la qüestió de l'onzè, tot i que també obeïen, almenys en part, a diferents excessos comesos en la percepció de les imposicions. No ens detindrem, doncs, a analitzar el cas de la Ciutat, on, d'altra banda, l'onzè no s'aplicà mai.

¹²El text és prou eloqüent: "Cum per baiulum et iuratos et alios de consilio ville seu loci de Vallibus siti in campo Tarrachone qui nunch sunt et pro tempore fuerunt in dicto loco a XXV annis scite absque licencia domini regis seu predecessorum suorum et auctoritate aut verius temeritate propria dictorum iuratorum, baiulorum et consiliariorum fuerunt imposita vectigalia super bonis, mercibus, rebus et bonis habitantium in dicto loco et eius termino et extrahenorum ibi contrahentium, degentium seu inde tangentium, aut in dicto loco et termino eius negotiantium dictaque vectigalia fuerunt pro predictis extrahitam et collectam auctoritate propria, ut est dictum; imo, quod perniciosus est exemplo, nonnulla dictorum vectigalium sibi facto colore et mutato nomine seu vocabulo victigalium seu impositionum, ac imposito et ad invento vocabulo de 'unzè' et 'dotzè', pro predictis imposita fuerint et exacta, petita a domino dicti loci licencia et obtenta, ac regia licencia non habita nec petita sed neglecta, cumque dicta imposita victigalium seu de 'unzè' et 'dotzè' et eorum exactio satisfacto absque dicti domini regi vel predecessorum suorum licencia et permissu sine ipso iure et facto irrita atque nulle et penitus reprobate, ac contraficientes diversas incurrerint graves penas, tam a iuro comuni quam per constitutiones Cathalonie generales eis impositas et inflictas" (AHCv, Llibre dels Capítols de l'onzè, fols. 4 r.-v.).

¹³Frase extreta d'una apel·lació presentada pel síndic de Reus el 9 de setembre contra les imputacions que els feia el dit comissari (cfr. AHCv, caixa Tributs, perg. n.º 22).

¹⁴Cfr. ACA, RP, BG, Cl.4ª, n.º 1, fols. 159 v.-173 v. Així mateix, J. BLANCH, *Arxiepiscopologi de la Santa Església metropolitana i primada de Tarragona*, 2, Tarragona, 1985, p. 84 i ss.; o bé MORERA, *Tarragona cristiana*, 2, Tarragona, 1899, pp. 658-660.

de Constantí, és fins a cert punt sorprenent: sostenien que ni el batlle, ni els jurats i consellers de Valls no havien imposat ni collit res que tinguessin prohibit de manera expressa "nec a iure nec a principe"; altrament, aquells drets havien estat imposats i collits "propter eorum exonerationem debitorum inter ipsos et inter terminos ordinationum suarum et inter personas, res et bona inter quas talia imponere eis est licitum et antiquitus consuetum in Principatu Cathalonie a XXX, XXXX annis et a tanto tempore ultra et citra quod in contrarium memoria hominum non existit et in forma nullo tempore prohibita", la qual cosa justificava, a llur parer, la seva actuació, i per això demanaven de ser-ne totalment absolts.

No obstant això, tals al·legacions foren considerades nul·les per part del procurador fiscal, qui els exigí aleshores de presentar en cert termini les ordinacions d'aquells vectigals que anomenaven onzens i dotzens. La dita còpia seria presentada, finalment, el 22 d'octubre i gràcies a això es coneixeria -i podem conèixer nosaltres- de quina forma fou aplicat aquest impost pel que fa a la vila de Valls.

Ignorem quina continuació tingué el procés en els darrers mesos de l'any. Ja a l'any següent, el 12 de febrer, el rei Martí faria una absoluta a totes les universitats implicades per tots els abusos que haguessin pogut cometre en temps passat per raó de les imposicions, vectigals o dotzens¹⁵. També en els diversos capítols que foren presentats en igual data pels síndics de la Ciutat i el Camp per sotmetre a l'aprovació del rei, se n'incloïa un expressat en els següents termes: "Item, lo dit Senyor, regonexent que la dita Ciutat e lo Camp no han culpa alguna en les coses contingudes en les demandes contra ells per en G. Gocet, comissari diputat per lo dit senyor Rey a oir compte de les imposicions o a instància sua primerament, e après per lo fiscal real en Çaragoça, dades contra les dites universitats de la dita Ciutat e Camp, conjunctament o divisa, per rahó de imposicions, vectigals o dotzens; e, ateses los tenors de lurs concessions, indulgències e renúncies ha per quitis, [...], immunes e absolts, e absol les dites universitats e singulars d'aquelles de la impetició del fisch real e posa aquell callament perdurable. -Plau al dit Senyor e a major cautela perdone'ls tot abús que fet hajan en temps passat"¹⁶. D'ençà aleshores, la monarquia ja no els en faria més reclamacions. Ja al segle XV, les viles del Camp seguirien imposant onzens cada vegada que fos necessari amb el vist-i-plau de la senyoria.

* * *

¹⁵L'absoluta pròpiament dita es conté a ACA, reg. 2170, fols. 90 r.-91 r., on de nou s'exposa la principal imputació que se'ls feia per raó dels dits onzens i/o dotzens: "quod sine titulis ac facultatibus seu licenciis imposuistis per diversa loca Campi Tarracone, undecimum et duodecimum sive 'onzè' et 'dotzè' super pane, vino et aliis mercibus atque bonis solvenda nedum ab incolis dictorum locorum sed ab extraneis illic iter agentibus seu moram trahentibus quovismodo de et pro bonis ac contractibus sitis et inhiis etiam extra dicta loca" (fol. 90 v.).

¹⁶Cfr. AHCR, Pergamins, carpeta Diplomes, n.º 15; document ja comentat per GORT, *Pere de Luna i la senyoria de Reus*, Reus, 1987, p. 75 i ss.

Coneguts ja els fets, podem passar a comentar alguns aspectes d'aquest procés. Fixem-nos, abans de res, en els termes emprats. Com es pot veure, el terme "vectigal" té un sentit molt genèric, equivalent, si més no, a qualsevol mena d'impost indirecte; no s'aplica, en canvi, als impostos directes. Per poder imposar vectigals calia l'autorització de la monarquia, o, almenys, aquesta era la pretensió dels monarques en considerar que formava part de les seves regalies.

Aquesta és una qüestió que darrerament està tenint un cert ressó gràcies als treballs dels historiadors del Dret. Segons Max Turull, el dret d'imposar o d'establir impostos era, d'acord amb la cultura jurídica del Dret Comú, una prerrogativa exclusiva del monarca¹⁷. Des d'aquest punt de vista, els municipis no podien imposar res pel seu compte ni collir cap altre dret sense una llicència prèvia, cosa que fins aleshores incumbia especialment les impositions o sises. Però estem parlant ara de vectigals nous, en l'aparició dels quals la monarquia n'era absolutament aliena. Hom els anomenava onzens o dotzens, cosa que no tenia en aquests moments cap reconeixement oficial.

Com ja s'ha vist, les localitats del Camp havien imposat onzens amb el consentiment senyorial, en virtut, si més no, de certes concessions. Tenim constància documental d'algunes concessions d'onzens atorgades al segle XIV per l'arquebisbe a diferents viles del Camp: la primera que coneixem data del 1386, i es tracta d'una concessió de dotzè als homes de Tamarit per a un període de nou anys¹⁸. Però, ja abans, hi havia localitats que estaven collint onzens. A Reus, posem per cas, l'arrendament d'onzens s'inicià a partir del 1379, com a mínim. Als anys 90 la pràctica de l'onzè s'havia extés arreu del Camp.

Mentre que a Valls era l'arquebisbe qui atorgava la llicència per imposar onzens, com a titular de la senyoria directa, en altres llocs del Camp era el corresponent senyor¹⁹. Pel cas de Valls no coneixem, malauradament, cap concessió d'aquesta època, ni de l'onzè començat a collir el 1393/94 ni de cap altre

¹⁷En parla a la seva comunicació *Dret, Municipi i fiscalitat al segle XIII. Notes sobre els orígens de la fiscalitat municipal a Catalunya*, presentat al ja esmentat Col·loqui de Lleida.

¹⁸Cfr. AHAT, RN, caixa 3 n.º 7, fols. 81 r.-82 r. Resumidament, es donen ja les principals característiques de l'impost: s'imposaria un dotzè sobre els fruits i espiets -deduït abans el delme i altres drets deguts a l'arquebisbe i al castlà del lloc-, així com també sobre els guanys de qualsevol tipus que fessin els habitants i terratinents d'aquell lloc. Quedaven exceptuats els clergues i d'altres que tinguessin drets d'exempció. Aquest dotzè, com se sol indicar en altres casos, es faria per a pagar i redimir els deutes.

¹⁹Els prohoms de Reus, posem per cas, acudien al cambrer de la Seu, senyor directe de la vila, per obtenir-ne llicències. Tant pel cas de Reus com pel cas de Valls, coneixem les diferents ocasions en què s'aplicaren onzens o similars en base a l'exhaustiu seguiment que hem fet sobre la documentació local a la nostra tesi.

anterior²⁰. Evidentment, aquest dret no s'hauria collit sense el consentiment de l'arquebisbe; els capítols recollits en el nostre document ho deixen clar en declarar que es varen fer "de sentiment e volentat de la senyoria".

Així, doncs, si des de l'òptica de la monarquia, els onzens, en tant que vectigals, requerien l'autorització reial, des de l'òptica dels municipis, seria una qüestió a tractar amb la senyoria, cosa que podia reportar problemes en aquells llocs que no eren de jurisdicció reial. Si més no, la necessitat que tenien els municipis de descarregar-se del feixuc llast de l'endeutament era quelcom que interessava també a la senyoria, en tant que es reafirmava la relació de supeditació entre aquesta i els seus vassalls i en contradicció, segons en quins casos, amb la relació establerta entre la monarquia i els seus súbdits.

3. L'APLICACIÓ DE L'ONZÈ

Ho veurem a partir del document que presentem: es tracta d'una sèrie de capítols que foren copiats en el llibre on es recull el procés suara comentat. Hom insertà dues còpies; la segona no és completa i presenta lleugeres variacions respecte de la primera. Hem transcrit, per tant, la primera còpia (del fol. 17 r. al fol. 47 v.) afegint al peu de nota les variants de la segona, a la qual ens hi referirem com a còpia B. Altrament, hem procedit a enumerar tots els capítols a fi de facilitar la localització de totes les referències que donarem.

L'interès d'aquest document és doble: primer, perquè és la primera vegada que es publiquen capítols o ordinacions referides a l'onzè, la qual cosa contribuirà, sens dubte, a conèixer millor les característiques d'aquest impost, ignorat o gairebé passat per alt fins en època recent; segon, perquè la casuística que presenten aquests capítols és força rica i detallada, cosa que permet treure'n una idea molt clara de la naturalesa d'aquest impost, almenys en relació al moment en què fou aplicat i en relació a l'àmbit local al qual es refereix (Valls); però no sols Valls, ja que la forma d'aplicació devia ser molt semblant, per raons de veïnatge i de proximitat territorial, a la d'aquells altres pobles del Camp que també collien onzens.

Els capítols, els quals s'agrupen segons els diferents onzens que havien de ser arrendats, concerneixen dues vessants diferents: d'una banda, la forma de contribució, amb capítols específics per a cada onzè; d'una altra, les obligacions que

²⁰Potser val la pena indicar que el 1392 Valls havia rebut de l'arquebisbe Énnec de Valterra una concessió d'imposicions per a deu anys, confirmant alhora totes les imposicions o vectigals atorgats en temps passat, tant pel rei com per l'arquebisbe (cfr. AHCv, perg. n.º 196; s'hi refereix BLANCH, *Arxiepiscopologi*, II, p. 85). Aquesta concessió es feia tenint en compte la recent adquisició de drets sobre la vila de Valls que l'arquebisbe havia rebut del rei en virtut del traspàs ja al·ludit abans.

tenien els arrendataris o collidors, amb una sèrie de capítols que es van repetint en cada cas gairebé igual.

3.1. *La naturalesa de l'impost*

Certament, aquest tipus d'impost es presta a confusions tocant a la seva naturalesa. Per començar, podríem tenir certs dubtes de si es tracta veritablement d'un impost. En tot cas, alguns aspectes presents en el sistema de percepció de l'onzè justifiquen que poguem adoptar el qualificatiu d'impost rendal. Hom aplicava onzè a les collites de blat i altres productes (llegums; olives; llana i formatges) després de sostreure el delme i la primícia pertanyents a la senyoria; hom parla, doncs, d'onzenar el blat en el mateix sentit que delmar, d'aquí que altres vegades s'invoqui amb el nom de redelme²¹. Pel cas de les collites, els pagaments es farien en espècie (en els nostres capítols, almenys, no es fa explícita cap conversió en diners), cosa que implica una sostracció directa sobre la producció.

Tanmateix, hi ha d'altres aspectes que permeten veure que es tracta d'un veritable impost, tot i que la pregunta que aleshores cal fer-se és si es tracta d'un impost directe o indirecte. Justament, la lectura dels capítols de l'onzè que aquí presentem ens faria veure que estem davant d'un impost mixte, ja que integra elements propis d'una fiscalitat indirecta amb d'altres propis d'una fiscalitat directa.

L'onzè afecta les persones no franques i les coses -béns i mercaderies-. Es tracta, doncs, d'un impost que conjuga criteris de tipus personal (el fet de ser habitant de tal lloc) i real (el fet de posseir béns); també té, naturalment, un caràcter territorial: el fet de contribuir per béns posseïts dins un terme o jurisdicció -municipal- i per activitats realitzades dins aquest àmbit²². Tanmateix, tampoc no es pot considerar territorial en un sentit estricte, ja que en certs aspectes transcendeix la jurisdicció municipal fent primar la vessant personal o real, segons el cas, de l'impost²³.

²¹Turull esmenta ja un delme imposat pel municipi cerverí el 1366, tot i que entenia erròniament que s'hauria produït un traspass al municipi cerverí del delme eclesiàstic (cfr. *La configuració*, p. 523). Per la seva banda, Serra Vilaró feia referència a diferents redelmes imposats a Bagà el 1376 i anys posteriors (cfr. *Baronies*, 2, p. 88) sobre els blats, la verema, la llana dels anyells o sobre els guanyys.

²²Turull al·ludeix a un principi de jurisdiccionalitat, en virtut del qual es podria conciliar el caràcter personal i real de l'impost directe segons l'aplicació que en feien els municipis medievals (cfr. *La Hacienda Municipal y la tributación directa en Cataluña durante la Edad Media. Planteamiento general*, dins "Revista de Hacienda Autonómica y Local", XXII-64 (1992), p. 38 i ss.).

²³Així, es feia pagar als habitants de la vila l'onzè de les collites, fins i tot d'aquelles que feien fora el terme, llevat d'aquells casos en què ja pagaven l'onzè concernent a d'altres jurisdiccions municipals (cap. 4). La contribució de l'onzè també s'extenia als molins ubicats fora la vila (cap. 56). En general, es feia pagar onzè per transaccions o guanyys efectuats tant dins com fora el terme, de tal manera que en aquests capítols l'adverbi "onsevulla" apareix amb molta freqüència.

Dit això, i abans de passar a veure més al detall cada cas, ens interessa saber quins eren els subjectes que hi havien de contribuir.

3.2. *Subjectes fiscals*

L'onzè s'aplicava, en principi, sobre "tot hom e tota altra persona de qualque ley, condició o stament sia", exceptuant únicament aquelles persones que tinguessin o que poguessin al·legar algun tipus de franquesa, anomenats, per això mateix, franquers.

Estaven obligats a pagar onzè tots els habitants de la vila i del seu terme, inclús aquells que no fossin registrats a les estimes o fossin de poca valia, com també els conversos, tots els quals haurien de pagar onzè dels guanys que fessin després de donar-ho a conèixer als jurats o a una comissió de prohoms designada amb aquesta finalitat.

A banda, però, dels vilatans, també havien de contribuir els foranis per les terres que tenien dins el terme i per llurs esplets o per qualsevol producte conreat. Així mateix, pel vi venut o consumit dins el terme (cap. 18) i per la verema treta i venuda fora el terme (cap. 19) pel que fa als terratinents foranis. No pagarien onzè, en canvi, per la treta de vi o de verema que haguessin comprat dins el terme (no procedent, per tant, de les seves terres), si és que no el venien o el consumien dins la vila i el seu terme (cap. 18). També havien de contribuir pel bestiar que haguessin donat a vilatans, llevat dels qui tinguessin empriu de pasturar i dels qui concorrien a la fira o al mercat (cap. 44). Contribuïen, igualment, per les teules fabricades dins el terme (cap. 48). En definitiva, havien de contribuir, en general, per qualsevol transacció realitzada dins el terme.

3.3. *Productes gravats*

Tal com mostren els capítols transcrits, el ventall de productes sobre els quals s'aplicava l'onzè era molt variat:

-L'onzè dels blats (caps. 1-9) s'aplicava a tota mena de blats, grossos o menuts, i a tota mena de llegums. També afectava la venda de terres de pa i dels respectius esplets.

-L'onzè del vi (caps. 16-22) era aplicat al preu de venda de la verema i del vi, a l'engròs o al detall; així mateix, al mercadeig de vinyes.

-L'onzè de l'oli (caps. 27-33) afectava, a més de l'esmentat, molts altres productes, ja es tractés d'hortalisses, verdures, espècies o d'altra mena²⁴.

²⁴S'esmenten, concretament, els següents: roldor, cànem, lli, alls, cebes, cols, porros, escalunyes, safanòries, "eixorovies", escaravies, cardo, nous, safrà, farratge, panís, moresc, alfals, veces, palla, "menols" (?) i llenya.

-L'onzè del bestiar (caps. 39-48) es refereix tant a les bèsties grosses com menudes (egües, someres, vaques, ovelles, cabres i truges), àdhuc llurs nadissos, així com els productes derivats (llana, formatges); també incumbia l'apicultura (abelles, mel, cera, cerut); i tot material utilitzat en la construcció (calç, guix, rajoles, teules, toves).

-L'onzè dels censals i violaris (caps. 54-60) es feia pagar sobre les pensions rebudes i afectava, a més a més, els salaris (soldades) de les serventes; els guanys dels moliners (tant pel que fa a molins bladers com drapers) i dels forners o perçoners de forns; i, així mateix, la compra/venda de certs materials (fusta, coure). Àdhuc es feia pagar onzè als plegadors de censos i als plegadors de talles i altres drets (hom fa referència a "talles de regines"), i a tot procurador o compromissari, pels salaris percebuts.

-L'onzè dels "lloguers" (caps. 67-73), entès com a jornals, concerneix els treballadors del camp (bracers), començant per aquells que es contractaven per llaurar o per altres tasques agrícoles: tragines, batudes, tirades...; incloses aquelles feines remunerades que acostumaven a realitzar les dones²⁵. En general, es faria pagar onzè a tota persona que realitzés qualsevol feina a jornal o a preu fet.

-L'onzè dels drapers (caps. 79-84) ateny tot el sector del tèxtil (paraires, teixidors, sastres, etc.), onzè pagador dels guanys obtinguts; inclòs aquí el col·lectiu dels especiers, mercers o tenders.

-El darrer onzè (caps. 90-98) afecta oficis molt diversos²⁶, a pagar, per part dels al·ludits, dels guanys que fessin per mor del seu ofici. En general, afectava, no sols les activitats implícites en cada ofici inclòs a la llista, sinó qualsevol tipus de mercaderia, tot i que això implica repetir alguns productes que ja són esmentats en anteriors capítols.

En total, doncs, s'arrendaven vuit onzens, cada un dels quals, com acabem de veure, conté aspectes molts diversos, cosa que devia respondre a les conveniències de la col·lecta i a raons de tipus pràctic. Gairebé no hi ha res que s'escapi de l'àmbit contributiu de l'onzè; per exemple, quan es diu que ningú podia concertar cap jornal

²⁵En relació al treball de les dones s'esmenten les següents tasques: segar, veremar, fer estamenyes de llana i filar (cap. 71).

²⁶Descartats tots aquells oficis que ja apareixen en altres capítols, s'esmenten ara els següents: sabaters, costurers, blanquers, cuiraters; carders (o corders?) i arquejadors; ferrers i manyans, febridors, coltellers; basters i albardaners; capellers; carnisers, pescaters i flequers; barbers i menescals; hostalers; escrivans i savis; pintors; corredors d'orella i de coll..., inclosos fins i tot els mercaders o revenedors d'obres de palma, de cera o de peix salat. El llistat s'amplia amb els qui percebien salaris de la vila: savis, guardians, trompadors i joglars; esmentats també faulequers (o receptors de mesures). Només s'exinia de pagar onzè -i ja és prou significatiu!- la pensió que rebien els jurats i un petit salari de 12 diners assignat a un servent de la vila (cap. 95).

franc d'onzè (cap. 73) ni exigir-ne franquesa en cap de les transaccions que realitzés²⁷.

3.4. Forma d'aplicació

Si ens cenyim a la casuística descrita en aquests capítols, podem constatar que l'aplicació de l'onzè responia a diversos supòsits: gravava, en primera instància, les transaccions de béns, però, en defecte d'això, gravava aquests mateixos béns, encara que no fossin objecte de cap transacció. Així, doncs, una bona part dels productes considerats eren sotmesos a contribució en funció del preu de venda, cas que fossin alienats, o en funció de la seva vàlua o preu d'estimació, si és que no ho eren. L'onzè també afectava el consum de certs productes: és el cas del vi (cap. 21). A banda d'això, l'onzè gravava la producció agrícola -directament aplicat sobre les collites, d'aquí que poguem definir-lo com un impost rendal segons el que ja hem comentat abans²⁸-, i la producció artesanal, independentment de la destinació del producte fabricat: o sia, tant si era per a vendre com per a necessitats pròpies. De fet, s'aplicava sobre qualsevol tipus de guany o benefici percebut, inclosos salaris i remuneracions cobrades a canvi de la realització de feines de diversa índole²⁹. Ultra això, també es feia pagar onzè per la "tretà" fora el terme de productes o collites³⁰, cosa que podia afectar tant els vilatans, pel que fa, per exemple, a la tretà de vi (cap. 20), com els foranis (cap. 19).

En aquells moments es tractava d'aplicar un onzè, cosa que implica una taxa del 9,09%³¹. Només hi ha una dada que es desmarca d'aquest principi general, i és el diner imposador sobre els draps, comptat a 1 diner per cada alna (cap. 81), la

²⁷No es cobraria onzè, tanmateix, pel calçat i vestit que es lliurava a les serventes en caràcter de manutenció (cap. 55).

²⁸El mateix procediment de sostracció, o sia, l'aplicació de proporcions sobre la producció, es practicava també més enllà dels Pirineus, com el "vintè dels fruits" al qual es refereix Yves Grava, qui afirma que era un recurs molt emprat, tot i que en parla molt poc (cfr. *Fiscalité, organisation de la société et répartition des pouvoirs en Provence: Martigues au XIVe siècle*, dins "102 Congrès nat. des soc. sav., Limoges, 1977: Études sur la fiscalité au Moyen Age", 1, pp. 151-169).

²⁹Qualsevol menestral havia de pagar onzè dels guanys obtinguts; àdhuc els botiguers, com el col·lectiu dels especiers i els sectors de serveis, segons s'ha posat de relleu en anteriors llistats; també els bracers, assalariats, pensionats, etc. Per la seva banda, els moliners havien de pagar onzè pels guanys obtinguts de les moltures (cap. 56), mentre que els forners contribuïen pel pa de les puges (cap. 57).

³⁰En aquest aspecte, s'ha de posar en connexió amb el conegut dret de tretà que els municipis cobraven sobre els béns mobles que sortien del terme a l'ocasió de canvis de domicili o donacions dotals a persones forànies, i que es taxava proporcionalment al valor dels béns transportats.

³¹La proporció no sempre era la d'un onzè. Altres vegades s'optava, justament, per un delme (10%), un dotzè (8,33%), vintè (5%), etc. De fet, podia ser aplicada qualsevol proporció situada entre els dos extrems indicats: 5-10%. Pel que fa al Camp de Tarragona, les úniques proporcions emprades varen ser les de l'onzè i dotzè, i només tardanament (s. XV) es varen començar a aplicar vintens.

qual cosa té una connexió evident amb els drets del General³². Els contribuents estaven obligats a denunciar als onzeners les seves transaccions, o els guanys que havien realitzat, per tal de poder aplicar la proporció corresponent. Els qui, per exemple, pagaven onzè dels lloguers havien de donar compte cada diumenge a l'onzener de tot el que havien guanyat durant la setmana (cap. 72). Hom procedia, igualment, a manifestar, sota jurament, aquells béns que estaven gravats amb l'onzè: com en el cas del vi³³ o del bestiar³⁴. L'arrendatari podia inquirir de cada singular quant de vi o quants animals tenia³⁵.

Respecte als llocs de cobrament, les indicacions estan en funció del tipus d'onzè. Així, l'onzè que s'aplicava a les collites de blat s'havia de cobrar "dellà hon batuts los hauran", o sia, a l'era després de sostreure els corresponents drets senyorials. Productes com el cànem, el lli i altres plantes, excepte el safrà i el roldor, havien de ser onzenats al tros (cap. 30); pel cas de l'oli, al molí on es feia la moltura de les olives (cap. 27); i, pel cas dels qui realitzaven feines per altri, es cobraria a la taula assignada pels jurats (cap. 72).

Es donaven diferents terminis de pagament -comptadors a partir de quan s'efectuava la venda del producte o a partir de l'estimació dels béns sotmesos a contribució-, variables en funció de l'especificitat de cada cas o situació, tot i que cal fer notar que el termini més corrent és el que atorgava vuit dies³⁶.

³²Aquest gravamen devia ser de les coses menys consentides pels oficials reials, ja que entrava en competència deslleial amb els collidors del General. Tenint en compte aquest fet s'explicaria la inclusió, en el llibre on es copia el procés de l'onzè, de dos trasllats de capítols pertanyents a les corts de Barcelona i de Montsó de 1376 sobre les imposicions del General.

³³Els singulars havien de denunciar, d'una banda, el vi que anaven a beure abans que s'encetés la bóta; altrament, haurien de denunciar el vi que volguessin vendre al detall abans de posar-hi mesures, i fet això es procediria a segellar la bóta o a pagar per la bóta plena (cap. 22). De fet, els procediments descrits són similars als que descriu Pere Verdés amb gran profusió de detalls pel cas de les imposicions a la seva comunicació (*Les imposicions a Cervera durant la segona meitat del s.XIV*) presentada al Col·loqui de Lleida.

³⁴Com en el cas anterior, l'arrendatari podia prendre manifest a cada singular de totes les bèsties que posseïa (cap. 39). A més, en cas que s'hagués fet més d'una estimació, s'aplicaria l'impost sobre l'estima més alta (cap. 41).

³⁵En aquest cas, l'onzener rebria l'ajut de la universitat -segons s'explica en el cap. 39- amb la designació d'alguns prohoms entesos per tal de preuar les bèsties. A propòsit d'això, ens consta que el juny de 1394 el Consell elegí dos prohoms per realitzar aquesta tasca (AHCV, Consell 1393-96, fol. 31 r.).

³⁶Pel que fa als blats, hi havia diferents possibilitats segons si s'havien collit dins el terme (3 dies) o fora el terme, depenent en aquest cas de si la distància era menor a dues llegües (6 dies) o major (15 dies) o de si el blat era tingut a parts, ja que aleshores el termini era de 8 dies. Pel cas del vi, es donava un termini de 8 dies en tots els casos. Pel cas de les bèsties, el termini de pagament era de 6 dies a comptar a partir de la transacció o de 8 dies pel que fa al bestiar que no es venia, a comptar des que era manifestat. L'onzè de la llana es pagaria al cap de 8 dies d'haver esquilat el bestiar (cap. 45); l'onzè dels formatges s'aniria pagant en intervals de 15 dies (cap. 45). Pel cas de les serventes, es pagaria al cap de 15 dies d'haver finit el temps del servei (cap. 55); tenint en compte això, es recalca el fet que només es podia demanar la prorata del període corresponent a l'arrendament. Els propietaris de forns pagarien cada vespre (cap. 57). I, pel cas dels censals, es donava un mes a partir de la data en què se satisfia la pensió (cap. 54).

L'onzè convivia amb altres impostos, cosa que implicava en molts casos una sobresostracció, respecte a les rendes senyorials, o una sobretaxació, tenint en compte altres impostos municipals o extra-municipals. Hom aplicava l'onzè un cop fetes les deduccions considerades pertinents en cada cas, principalment pel que fa a les lleudes i a les imposicions, tal com es fa explícit en relació a la venda de vi, indicant, però, que no es fés pagar onzè de la imposició del vi! (cap. 16); o tal com també es fa explícit en relació al bestiar i als guanys dels menestrals; àdhuc s'havia de fer deducció a compte de la bolla, pel cas dels draps (cap. 80). Altres deduccions prèvies serien fetes a compte dels drets de moltura (cas de les olives; cap. 27), per tal com ja s'aplicava onzè sobre els qui percebien aquests drets. En suma, es donava total prioritat a qualsevol altre impost o dret preexistent a l'onzè.

3.5. *Mode de percepció*

El municipi tenia plena competència per decidir-ne l'arrendament o la replega directa. En el cas que tractem, però, el sistema escollit fou l'arrendament, tal com es posa de manifest en els mateixos capítols.

L'onzè en qüestió s'havia d'arrendar per tot un any a qui oferís més a la subhasta, semblantment als procediments seguits pel cas de les imposicions. Els arrendataris es comprometien a lliurar les quantitats recollides en diferents terminis³⁷ després d'assegurar mitjançant bones fermances el preu pel qual els seria lliurat l'onzè, sota severes penes pecuniàries o la reclusió a la presó, en el cas que incomplissin amb les seves obligacions.

Quant a les possibles actuacions fraudulentes, aquests capítols en deixen entreveure algunes, començant per la no denúncia de les transaccions realitzades fora la jurisdicció de la vila, el fet de transportar les collites abans no es personés l'onzener al lloc, o d'altres. No en va, s'estableixen diferents bans que afecten tant els contribuents com també els collidors, en cas d'infringir alguna de les disposicions estipulades. El més corrent és una multa de 60 sous. Llur producte era repartit per terços entre la cort del batlle, el collidor del dret i la universitat o, més concretament, als càrrecs de la vila.

³⁷ Aquest onzè es faria pagar segons les terces següents: Nadal, Pàsqua i sant Joan (juny) del 1395. Tot i així, la col·lecta es retardà a causa d'algunes dificultats, ja que no es trobava el preu just i, a més, ni els generosos ni els preveres de la vila no hi volien contribuir, de manera que calgué canviar els terminis per a més endavant. Així, pel que fa al blat i al vi, la primera paga seria a Pàsqua i la darrera a santa Maria d'agost, i, pel que fa a la resta, es faria pagar de quatre en quatre mesos (cfr. AHCV, Consell 1393-96, fol. 30 v.; 9-VI-1394) en lloc dels tres mesos indicats en els capítols transcrits.

4. Recapitulació: significació de l'impost

L'onzè és exponent, pel que hem pogut veure, del procés d'adaptació dels municipis a les creixents dificultats financeres, dificultats que tenien el seu origen en la venda massiva de censals, principals responsables en la creació d'un deute consolidat. L'aparició de l'onzè, en el darrer terç del segle XIV, no és gens ni mica fortuïta, sinó que respon a la necessitat de posar fre a la precària situació de les finances municipals, amb ingressos destinats en aquest cas a redimir censals.

Al Camp de Tarragona, l'onzè comptava -únicament- amb l'autorització senyorial. El seu caràcter novedós donà peu a la intervenció de la Corona en defensa de les seves regalies i qüestionant la licitud de tal impost. El procés es conclougué per mitjà d'una remissió general en virtut de la qual es passava ratlla a actuacions passades, però sense prohibir res de cara al futur. Es pot entendre per això que la monarquia acceptava tàcitament que aquell impost pogués seguir imposant-se amb l'únic consentiment de la senyoria.

Si més no, l'aparició de l'onzè no es féu a partir del no-res, sinó que fou resultat -els presents capítols ho palesen en escriu- d'adoptar els mecanismes d'altres impostos donant lloc a una almagama d'elements molt heterogenis que, com hem pogut veure aquí, conformen supòsits ben diversos. Certament, l'àmbit d'aplicació de l'onzè abarca un terreny molt ampli i divers, cosa que fa difícil de situar-lo com un impost exclusivament directe o exclusivament indirecte.

A més, el caràcter heterogeni de l'impost, almenys a l'època que tractem, s'explica per la necessitat de maximitzar el seu rendiment i d'obtenir-ne tots els guanys possibles. Quasi ningú no s'escaparia de l'impost, ja que hi havien de contribuir tots els habitants de la vila i terme (llevat només dels franquers) així com els forasters que tinguessin terres al terme o hi fessin qualsevol mena de transacció. Tothom que tingués algun benefici, fos del tipus que fos, havia de pagar onzè. Volent simplificar, diríem que es tracta d'un impost sobre la producció i sobre els guanys obtinguts, de manera que afectava tant l'àmbit dels productors (camperols, menestrals) com també l'àmbit dels serveis remunerats. En suma, l'onzè es volia aplicar a tot i per tot -amb poques excepcions-, la qual cosa explica la intromissió en terrenys acotats a d'altres impostos. A més, l'onzè no inventava res, en tant que adoptava mecanismes emprats en altres impostos, per la qual cosa era procliu a col·lisionar amb els interessos dels col·lidors de drets no municipals.

La implantació de l'onzè en aquests termes hauria suposat una sobretaxació respecte d'aquells productes o béns que ja estaven subjectes a d'altres contribucions, ja fossin municipals (talles, impositcions) o extra-municipals (lleudes, generalitats). Ja al segle XV, l'onzè experimentarà certs canvis tendents a restringir el seu camp d'aplicació, tot i que no és ara el moment de parlar-ne. En suma, conèixer més a fons aquesta modalitat impositiva es revela força interessant de cara a l'estudi de les fiscalitats municipals, més encara per la notable incidència que podia tenir sobre els

diferents sectors socials, ben bé assetjats per tot un sistema exactor dins el qual l'onze n'era un component ocasional.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Capítols de l'onzè imposat a Valls el 1394:

Açò és treslat dels capítols de l'onzè, lo qual [se] vené en la vila de Valls en l'any MCCCXC quatre:

[*Fol. 17 r.*] Capítol dels blats: Tot hom e tota altra persone qui vulla comprar lo onzè dels blats, digan qui dir-hi vol que a vendre se ha e a liurar, [*Fol. 17 v.*] e qui més y darà aquell liurat serà segons los capítols sigüents, lo qual onzè se vén:

1. Primerament, han ordenat los jurats e prohòmens de la vila de Valls, de sentiment e voluntat de la senyoria, que tot hom e tota altra persona de qualque ley, condició o stament sia, de la vila et terme de Valls, haya a dar et pagar lo onzè de tots blats grossos et menuts e de tots legums que hajen de lurs laurons¹, hon que las hajen ni les hajen fètes ni fàcen, així en lo dit terme con fora lo terme; e açò se ven del primer jorn del mes d'abril a un any que, levat delme e promícia, que de tots los dits blats, legums que dins lo dit any colliran, hajen a dar lo onzè al comprador o collidor del dit onzè, en pena de LX s.

2. *Item*, que tot hom e tota altra persona de qualque condicion, ley o stament, sia strany qui entrarà en lo terme e juredicció de la dita vila de Valls, haja a dar e pagar lo onzè al comprador o collidor del dit onzè de tots blats grossos et menuts e de tots legums que hajen ni cullen dins lo dit terme e juredicció, e que no guos treer del dit terme e juredicció [*Fol. 18 r.*] los dits blats e legums tro sien onzenats en pena de LX s.

3. *Item*, que null hom ni altra persona de la dita vila o terme e juredicció damunt dita no gos levar los dits blats dellà hon batuts los hauran tro sien onzenats; en çò no és entés spigolat ni altre blat ni legums que baten en casa, mas, dins spay de III jorns après que batut serà, haja a dar lo onzè a l'honzener, sots pena de LX s.

4. *Item*, que tot hom et tota altra persona de la dita vila e terme de Valls qui convocarà o cullirà blats o legums fora lo terme de Valls, en qual part se vulla, que, après VI jorns que l'haurà batut et fet bell, haja a dar et pagar lo dit onzè al comprador o collidor del dit onzè dins la vila de Valls, en pena de LX s.; e, noresmenys, que perda lo blat que no haurà onzenat; e açò haja a manifestar ab sagrament bé e leyalment de dar lo dit onzè, e si cars era que'l conreàs més enlà dues lictigues², que haya spay de XV jorns. Però és entés que, si en lo [*Fol. 18 v.*] loch on se conrarà paga onzè, que no sia tengut assí de pagar onzè.

5. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila et terme e jurediccion dessus dita qui vendrà terres, gONSEVULLA les haja, que sian de pa [e] asplets, que del preu que n'haurà haja a pagar lo onzè pro rata del temps que l'onzè serà venut.

¹[*Còpia B*] "lavors" en lloc de "laurons".

²[*Còpia B*] "legues" en comptes de "lictigues".

6. *Item*, que nengú no sia tengut de donar onzè de les parts que fan de les laurons qui tenrran o conrran a lauró fora lo terme e juredicció de Valls, sinó tant solament de çò que.s pertany, era al laurador o aquells qui les conrrà que sia habitant de la dita vila e terme de Valls; e si algú de la vila e terme de Valls haurà terres e propietats fora lo terme de Valls e aquellas darà a laurar o a certa part, vullats a blat o a dinés o a qualsevull altre loguer³, que de la part que li pertanyerà haja a dar onzè a l'honzener de la villa de Valls dins VIII jorns après que lo blat serà batut e si és a dinés que n'haja haüt a pagar per tota fira de Valls primer vinent haüt o no haüt, [Fol. 19 r.] en pena de LX s.

7. *Item*, que null hom ni altra persona de la vila et terme de Valls guanyava blats a segar, vullàs dins lo terme de Valls ho fora lo terme, hon se vulla lo guany, que haja a dar lo onzè al cullidor o comprador del dit onzè si és que l'haya guanyat el terme de Valls dins dos jorns après que rebut l'aurà, et si l'ha guanyat fora lo terme de Valls que l'haja haüt a pagar per tota fira de Valls primer vinent haüt o no haüt, en pena de LX s.

8. *Item*, que tot hom de la vila e terme de Valls haja a fer sagrament en poder del comprador o collidor del dit onzè après un dia natural que request no serà de dir veritat si li dóna son dret del dit onzè, en pena de XX s.

9. *Item*, que'l comprador o collidor del dit onzè haja anar pendre son dret tota ora que request ne serà, e, si anar no.y volia, que aquel qui haurà onzenat sos blats pus request lo'n haja lo puxa triar, però que no'l gos metre en casa tro sia onzonat [Fol. 19 v.] sens licència de l'onzoner, en pena de LX s.

10. *Item*, que tot hom diga en l'onzè desús dit que, dins spay de X jorns après que dit hi haurà, haja a rebre la compra o dita si los jurats o aquells a qui comanat serà la li volran fer liurar per lo preu que dit hi haurà, en pena de L ll.; e, noresmenys, si s'avia a tornar a encantar ni a vendre, haja a pagar del seu propi tot çò ni quant menys se n'haurà; e, noresmenys, si pagar no.u porà, haja a ésser pres en persona, de la qual presó no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat e satisfet çò que menys se n'haurà; e, noresmenys, si pagar no.u porà ab les messions et la dita pena, la qual pena, si comesa serà, haja la terça part la cort e les dues parts la vila de Valls.

Són-ne acceptats tots aquels qui franquea puxen alegrar [sic].

11. *Item*, que si per ventura seran trobats alguns habitants [Fol. 20 r.] que sien en la vila e terme et juredicció de Valls que sien hòmens que no sian en stima ho sien de pocha valia, o conversos, que aquets aytals hi los compradors del dit onzè hajan a star de pagar l'onzè dels guanys a coneixença dels jurats o aquells a qui lo consell ho comanarà e declarar-ho.

12. *Item*, que si en los presents capítols o venda havia algunes coses fúsques o duptoses que hajan obs declaració ò si era qüestió d'una part o altra per qualsevol rahó o manera que avall del dit onzè, que'l comprador o compradors del dit onzè e l'altra part contrària hajan a star a sentència et declaració dels jurats, sots pena de L ll.

13. *Item*, que tot hom e tota altra persona qui lo dit onzè comprarà que haja assegurat la quantitat per la qual lo dit onzè li serà liurat a coneixença dels jurats o d'aquells a qui comanat serà, e açò ab bones fermances et principals compradors et pagadors, cascú per lo

³[Còpia B] "agrer" en lloc de "loguer".

tot, ab aquelles cartes et penes que als jurats d'aquells qui comanat serà, serà vist fahedor; encara haja a fer sagrament e homenatge de tenir hostatge e a renunciar a [Fol. 20 v.] gràcies e alongaments, acordaments dels senyors segons que'ls dits venedors volran ni ordenaran; encara sia pres en persona ell hi sus fermancés et principals pagadors no puxen ésser deliurats fins plenàriament hajen pagat la quantitat per la qual hauran comprat, la qual seguretat haja a fer après tres dias que'l dit onzè li serà liurat, en pena de deu liures; noresmenys, si assegurat no.u porà, que s'haja a tornar vendre et que haja a pagar del seu propi aytant com si perdés, e que sia pres en persona, de la qual no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat çò que menys s'agués del dit onzè e haja pagada la dita pena, la qual pena, si comesa serà, haja lo terz la cort et les dues parts de la vila.

14. De les quals penes, si comeses seran, ja stipuladas no sien, haja lo terz la cort de la vila de Valls, o aquella cort hon los clams seran fets, e l'altre terz lo comprador del dit onzè, e l'altra part als càrrechs de la vila de Valls; però, que'l dit comprador haja haver demanades las [Fol. 21 r.] ditas penas dins spay de deu jorns après que a ell sia cert que comeses sien; en altra manera, passats los dits deu dias, no les puxa demanar ans li sia posat callament.

15. *Item*, que'l comprador o compradors del dit onzè sien tenguts de pagar la terça part del preu que comprat hauran en la primera festa de Nadal e la segona en la festa de Pascha e la terça en la festa de Sant Johan de juny que serà en l'any de noranta cinch, e d'açò se obligaran ell e sos fermancés ab pena del terç e a presó.

Tot hom qui vulla comprar l'onzè del vi digan qui dir-hi vol car a vendre s.a e a liurar⁴, e qui més li darà aquell liurat serà segons sèria e tenor de los capítols següents:

16. Primerament, han ordonat los jurats e prohòmens de la vila de Valls ab sentiment e voluntat de la senyoria que tot hom e tota altra persona de qualque ley, condicion sia de la vila et terme e juredicció de la dita vila de Valls que culla o faça vi, en qual part se vulla, [Fol. 21 v.] que dels dinés que n'haurà con lo vendrà, vullàs lo vena en gros ho en menut, e.l repost per qualsevol manera, que, après VIII jorns que haja lo dit vi liurat, haja a pagar lo dit onzè al dit comprador o collidor, o s'avinga ab ell, en pena de LX s.; e encara haja a pagar lo dit onzè, però no s'entén que de çò que pagarà d'imposició pach onzè.

17. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila, terme e juredicció de Valls que vena venema de qualque ley, que del preu que n'haurà haja a pagar lo dit onzè al dit comprador et collidor dins spay de VIII jorns après que venut haurà, en pena de LX s., vullàs vena la vinya e splets, que del preu que n'haurà que n'haja a pagar l'onzè pro rata aytant con toch a l'any del dit comprador.

18. *Item*, que si null hom ni nulla altra persona stranya falpa vi dins la vila e terme e juredicció de Valls, e aquell vi se vendrà dins la dita vila e terme e juredicció de Valls, haja a pagar lo dit onzè al comprador o collidor dins spay de VIII jorns après que venut haurà, però si lo dit hom strany comprarà venema e de la venema que comprarà [Fol. 22 r.] vi farà, que aquell que hic puxa trer sens pagar lo dit onzè, però, si li.ch ven ho li.ch despèn, haja a pagar lo dit onzè segons que dessús és dit.

⁴A la segona còpia apareix indicat el període d'arrendament a un any, començant a partir de l'1-V-1394.

19. *Item*, que no sia null hom ni nulla altra persona que sia terratinent en lo terme et juredicció de la dita vila de Valls qui sostrer venema fora lo dit terme fins haja pagat lo dit onzè sens licència de l'onzener, en pena de LX s.; e encara, aquell qui la dita venema haurà venuda, haja a pagar lo dit onzè del preu que haurà, sots la dita pena.

20. *Item*, que si null hom ni nulla altra persona de la vila et terme e juredicció de Valls vol traure son vi de la dita vila e juredicció de Valls, que, ans que li'nch traga, haja a denunciar al comprador o collidor del dit onzè e aquell vi, ans que li'n traga, haja a ésser stimat et manifestat per los jurats, e, d'açò que serà preat, haja a pagar lo dit onzè al dit comprador après VIII jorns que serà venut, en pena de LX s.

21. *Item*, que tot hom e tota altra persona de qualque ley, condició o stament sia de la vila e terme e juredicció de Valls qui beurà vi de sa casa el ni [Fol. 22 v.] sas companyias, que, del vi que despendrà, haja e sia tengut de pagar lo dit onzè, que ans que'n bega ni encet [la bóta]⁵ de què entén a beure, l'aja a denunciar al comprador o collidor del dit onzè tres jorns après que haurà començar de beure e convenir-se'n ab ell en cars que no se'n poguessen avenir, que lo qui despendrà lo dit vi li haja a dar de present lo dit onzè del dit vi aytal con se serà e no li sia tengut d'altre, en pena de X s.; e, noresmenys, sia tengut a pagar lo dit onzè segons dit és, lo qual onzè no puxa haver ni rebre lo comprador del dit onzè sinó dins lo dit any que venut li és; e si més avant prenia que no haja loch, hans ho haja a restituir aquell que rebut ho haurà al comprador de l'onzè qui après ell vendrà si més avant se ven.

22. *Item*, que lo comprador del dit onzè puxa fer manifest per la dita vila et terme e juredicció de Valls, ço és a saber, quant vi haurà cascun singular que cascu li sia tengut de manifestar et mostrar tot quant vi haurà e açò ab sagrament si lo dit comprador l'on volrà en pena de LX s.; encara, que aquells qui voldran vendre vi en menut ans que'y posen mesures [Fol. 23 r.] l'ajen a denunciar al dit comprador o collidor e aquells puxen segellar la dita bóta si segellar la voldran e si no.u fan que hajen a pagar per la dita bóta plena.

Són-ne acceptats tots aquels qui franquea puxen al.legar.

23. *Item*, que, si penes o bans per algú eren comeses, que'l comprador o plegador del dit onzè les haja haver demanades dins spay de deu jorns après que a ell serà cert que comeses sien; en altra manera, passats los dits deu jorns, no les pogués demanar, ans li fos posat callament.

24. *Item*, que si en los presents capítols et venda havia algunes coses fusques o duptoses que haguessen obs declaració o si era en nenguna manera contradicció de nenguna part, que cascuna part haja a star a sentència e declaració dels jurats sens tota contradicció, sots pena de L ll.

25. *Item*, que tot hom qui diga en lo onzè dessús, [Fol. 23 v.] que, dins spay de X jorns après que dit hi haurà, haja a rebre la compra ho dita si los jurats o aquells a qui comanat serà la li voldran liurar per lo preu que dit hi haurà, en pena de L ll.; encara, que, si se havia a tornar a vendre, haja a pagar del seu propi tot ço ni quant menys se n'haurà; e, encara, si pagar no.u porà, haja a ésser pres en persona, de la qual presó no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat e satisfet ço que menys se n'haurà ab les messions et la dita pena, la qual pena, si comesa serà, haja la terça part la cort e les dues parts la vila e càrrechs de Valls.

⁵Escrit, tanmateix: "ni encet lo dit onzè de què entén a beure". El terme "bóta" figura a la còpia B.

26. *Item*, que tot hom e tota altra persona qui lo dit onzè comprà que l'haja assegurar lo preu o quantitat per la qual haurà comprat a coneixença dels jurats o d'aquells a qui comanat serà, açò ab bonas fermanças et principals compradors e pagadors, cascú per lo tot, ab aquelles certes penas que als jurats, o aquells a qui comanat serà, serà vist fahedor; encara haja a fer sacrament e homenatge de tenir hostatge e haje renunciar a totes gràcies, elongaments, acordaments de senyors, segons que dels dits venedors voldran ni ordenaran; encara sia pres o presos [Fol. 24 r.] en persona ell e sos fermancés principals pagadors, e no puxen ésser deliurats de la dita presó fins plenàriament haja pagat la quantitat per la qual haurà comprat, la qual seguretat haja a fer après III jorns que'l dit onzè li serà liurat, en pena de X ll.; e encara, si assegurar no.u porà e se havia a tornar a vendre, que.u haja a pagar del seu propi aytant con si perdés, e que sia pres en persona, de la qual no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat ço que menys se hagués del dit onzè, haja la dita pena pagada, la qual, si comesa serà, haja lo terç la honrada cort e les dues parts los càrrechs de la dita vila.

De les quals penas, si comeses seran, las quals ja stipulades no sien, haja lo terç la honrada cort de la vila de Valls ho aquella cort hon los clams seran fets; l'altre terç lo comprador del dit onzè; l'altra terça part los càrrechs de la vila de Valls, però que'l dit comprador haja haver denunciades les dites penes dins spay de deu jorns après que a ell sia cert que comeses sien; en altra manera, passats los dits X jorns, no les puxa demanar, ans le sia posat callament.

[Fol. 24 v.] Tot hom o tota altra persona qui vulla comprar l'onzè de l'oli, raudor, cànem e de altres coses contengudes en los capítols sigüents, digan qui dir-hi vulla que a vendre s.a e a liurar, e qui més hi darà aquell liurat serà sots la forma sigüent, lo qual onzèn se ven del primer [no continua].

Capítols de l'oli et raudor, cànem, li, ays, colls, porros, scalunyes, colls, safaneries, cardo, nous, safrà, ferratge, paniz, morisch, alfaç, veces⁶.

27. Primerament, tot hom et tota altra persona de la vila e terme e juredicció de Valls qui haja olives dins lo dit terme ho fora lo terme de Valls, que, ans que aquelles olives que haurà faça, haja a pagar al molí hon les farà lo onzè a l'onzener o collidor del dit onzè; e açò levat deume e promeya et moltura⁷; e que lo senyor del molí no lo gos fer fins l'onzener haja pres lo dit onzè, sots pena de XX s.

28. *Item*, que no sia null hom ni nulla altra persona strany ni privat qui gos trer olives fora lo terme [Fol. 25 r.] et juredicció de Valls fins haja pagat lo dit onzè al dit onzener ho ab ells se sia avengut, en pena de LX s.

29. *Item*, que tot senyor de molí de oli haja et sia tengut de pagar onzè de totes les olives que guanyarà de moltura ho d'altra rahó ans que les faça; així mateix, haja a pagar onzè de tot guany que'l molí faça e de tot oli que hauran en les basses o en altra manera, e que no

⁶A la còpia B figura un llistat una mica més extens: "oli, raudor, cànem, li, alls, cebes, porros, scalunyes, cols, çafaneries, exorovies, scaravies, cardo, nous, safrà, ferratge, paniz, morisch, alfaç, vezes, palla, menols".

⁷[Còpia B] "mals" en lloc de "moltura".

li puxa ésser res relevat per nengunes messions que y faça, en pena de LX s.; encara, l'onzener lo puxa demanar de sagrament si li dóna son dret o no de VIII en VIII dies.

30. *Item*, que tot hom que culla cànem, li, raudor, alls, cebes, porros, scalunyes, cols, safrà, exorovies, scaravies, cardo, nous, çafrà, paniz, morisch, alfaz, veces⁸ qui.s dó a erba, que de la erba qui darà haja a denunciar al dit onzener en pena de X s., e les altres coses dessús dites, ceptat lo çafrà et raudor, no gos levar del troz fins sien onzenades e sens licència de l'onzener, sots la dita pena.

[Fol. 25 v.] 31. *Item*, que tot hom strany qui conràrà o farà de les coses dessús dites dins lo terme e juridicció de Valls haja a pagar lo dit onzè ans que n traga del terme et juridicció, en pena de XX s.

32. *Item*, que si nengun hom strany ni privat vendrà olives en les oliveres o en altres vulles o vena ab oli o a dinés, que del preu que n'haurà haja a pagar lo dit onzè dins spay de VIII jorns, en pena de XX s.; e si nenguna persona stranya fehia obrar ni obrava olives en Valls ni en son terme que sia tengut de fer sagrament si request ne serà per l'onzener d'on ha haüdes les dites olives, ni són sues ni de qui, sots la dita pena.

33. *Item*, que tot hom o altra persona qui vendrà palla, lenya, menolls, que del preu que n'haurà haja a pagar onzè a l'onzener dins spay de VIII jorns après que request serà, e de tot açò haja a fer sagrament si l'onzener l'on volrà, però entén-se dels hòmens de la vila e terme de Valls, e açò en pena de X s.; e encara haja a pagar lo dit onzè. Emperò, si hom strany [a palla]⁹ al terme e juridicció de Valls, e la ven, que, del preu que n'haurà, [Fol. 26 r.] haja a pagar lo dit onzè sots la dita pena e haja a ésser multiplicat al venedor.

Són-ne exceptats tots aquels qui franquees puxen al legar.

34. *Item*, que si per aventura seran trobats alguns habitants que sien la vila e terme e juridicció de Valls que sien hòmens que no sien [en] stima o sien de pocha valor e conversos, que aquets aytals e los compradors del dit onzè hagen a star de pagar l'onzè dels guanys que faran a coneixença dels jurats o d'aquells a qui lo consell o comanar de declarar-ho.

35. *Item*, que tot hom qui diga en lo dit onzè que, dins spay de deu dias après que'l dit hi aurà, lo haja a rebre per lo preu que n'haurà dit, en pena de L ll., de la qual pena, si comesa serà, haja lo terç la cort e les dues parts los càrrechs de la vila; encara s'hagués a tornar a vendre, si res se perdia, que n'haja a pagar del seu propi; e, si pagar no.u porà, que sie pres en persona, de la qual [Fol. 26 v.] no puxa ésser deliurat fins plenàriament lo haja tot satisfet.

36. *Item*, que si en la present venda o capítols havia algunes coses fosques o era qüestió d'una part o altra, que cascuna part hagen a star a sentència e declaració dels jurats, en pena de L ll., la qual pena, si comesa serà, sia la terça part de la honrada cort e l'altre terç dels càrrechs de la vila e l'altre terç de la part obedient.

37. *Item*, que tot hom e tota altra persona qui lo dit onzè comprarà, que haja assegurar la quantitat per la qual lo dit onzè li serà liurat a coneixença dels jurats o d'aquells a qui comanar serà, e açò ab bones fermances et principals compradors et pagadors, cascú per lo tot ab aquelles corts e penes que a los jurats, o a aquells a qui comanar serà, serà vist

⁸[Còpia B] "cànem, li, raudor, als, cebes, porros, scalunyes, cols, çafanèries, exorovies, scaravies, cardo, nous, safrà, ferratge, paniz, morisch, alfaz, veces".

⁹a palla", indicat a la còpia B.

fahedor; encara haje a fer sagrament e homenatge de tenir hostatge e renunciar a totes gràcies, alongaments, acordaments de senyors, segons que'l dits venedors voldran ni acordaran; encara [Fol. 27 r.] sia pres en persona el e ses fermancés et principals pagadors, e que no puxen ésser deliurats fins plenàriament hajan pagat la quantitat per la qual hauran comprat, la qual seguretat haja a fer après III jorns que'l dit onzè li serà liurat, en pena de X ll.; e si assegurar no.u porà e s'avia a tornar vendre, que haja a pagar del seu propi aytant con si perdés, et que sia pres en persona, de la qual no puxa ésser deliurat fins que plenàriament haja pagat ço que menys s'hagués del dit onzè, e haja pagada la dita pena, la qual pena, si comesa serà, haja lo terç la honrada cort, hi les dues parts los càrrechs de la vila.

De les quals penes, si comeses seran, les quals ja stipuladas no sien, haja lo terç la honrada cort e l'altre terç lo comprador del dit onzè, e l'altra terça part los càrrechs de la vila de Valls; emperò, que'l dit comprador haja haver demanades les dites penes dins spay de deu dias après que a ell sia cert que comeses sien; en altra manera, passats los dits deu jorns, no les puxa demanar.

[Fol. 27 v.] 38. *Item*, que'l comprador o compradors del dit onzè sien tenguts de pagar del preu perquè comprat haurà, ço és a saber, la terça part en la festa de Nadal, e la segona en la festa de Pàscha, e la terça en la festa de Sent Johan de juny.

Tot hom e tota altra persona qui vulla comprar lo onzè de totes bèsties així grosses com menudes e altres coses en los capítols següents contengut, digan qui dir-hi vol e qui més hi darà a aquell liurat serà sots la forma sigüent:

Capítols de la venda de totes bísties tant grosses com menuts, lana, formatges, nadiços, abelles, mell, cera, cerut, calz, guix, rejola, teula, acoves.

39. Primerament, que'l comprador del dit onzè haja et puxa pendre manifest de totes les bèsties grosses et menudes de qual se vulla natura sien [Fol. 28 r.] e açò tantost que haurà comprat e assegurat lo preu del dit onzè a la universitat o aquells a qui la voldrà, e açò ab sagrament; e que cascun singular de la vila et terme et juredicció que'ls haja et sia tengut de denunciar al dit deener [sic] tot son bestiar de qual ley, natura sia, e açò dins spay de VIII jorns après que serà notificat per veu de crida, sots pena de LX s.; que lavors sien elets dos prohòmens e a missió de l'onzener per los honrats jurats de la vila de Valls, los quals prohòmens sien de bona consciència et sapian et s'enten en l'art de prear les dites bísties, que aquells preen e hajan a prear totes les bístias, bestiars que seran atrobats d'hòmens de la vila e terme e juredicció de Valls; que s'hajen a scriure los dits preaments de mà de l'un dels dits prohòmens o de persona autènticha; que l'onzener e los altres singulars hajan a star a la dita stima dels dits prohòmens, sots la dita pena.

40. *Item*, que cascun singular de la dita vila e terme e juredicció de Valls haje e sie tengut de pagar l'onzè de tot çò e quant cascuna bístia se vendrà més avant; de la stima dessus dite que no li puxen ésser abatudes de nengunes messions sinó solament [Fol. 28 v.] ço que pagarà de leuda et d'imposicion; e açò, hon ni en quart part se vulla els vena, o haja a denunciar et pagar a l'onzener après VI jorns que venut haurà, e si ven fora la vila e terme, après los dits VI jorns que venut haurà, e en pena de LX s.

41. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila e terme e juredicció de Valls que haurà de les dites bèsties o bestiars, de qualsevol ley sien, d'aquellas que stimadas seran o comprades dins l'any e no les venia dins l'any, que hajan ésser stimades per dos prohòmens

segons que damun és dit; de çò que més avant seran preades e stimades, si més avant preades seran, hajan a pagar cascú l'onzè dins VIII jorns après que'l preament que més valguen serà fet, sots pena de LX s.

42. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila et terme et juredicció de Valls qui comprarà o vendrà bístia o bísties grosses o menudes, de qualsevol natura sien, dins l'any del dit onzener, que, après VI jorns que comprat o venut haurà, haja a denunciar a l'onzener la dita compra que feta haurà, [Fol. 29 r.] en qual part se vulla haja comprat ni venut ni per quin preu haurà comprat o venut; e si fora la vila e terme de Valls comprarà ni vendrà, après los dits VI jorns que venut serà, o haja a denunciar e pagar a l'onzener del dit onzè del dit guany segons que damunt és dit, sots pena de LX s.; e que cascun singular n'haja a fer sacrament tota ora que l'onzener lo'n demanarà o mostrar son libre, sots la dita pena.

43. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila, terme et juredicció de Valls qui haurà dins l'any qui.s ven lo dit onzè de ses egues et someres, vaques, ovelles o cabres o truges, nadiços, que [d'aquells nadiços]¹⁰ haja a pagar a l'onzener lo dit onzè con los vendrà de tot lo preu que n'haurà, e d'açò no puxen ésser relevades nengunes messions sinó la leuda, imposició; et, si dins l'any del dit onzener no'ls ven, que hajan a ésser preats per los II prohòmens segons damunt és dit de çò que preat serà, en pena de LX s.

44. *Item*, que si null hom de la vila e terme e juredicció de Valls dóna nengun bestiar gros et menut a terz o a miges o a qualsevol part, vullàs en la [Fol. 29 v.] vila o terme o de fora lo terme, en qual part se vulla los tinguessen, hajan et sien tenguts de la part que a ells pertanrà de pagar lo dit onzè e denunciar al dit onzener així com són tenguts de fer los altres habitants de la vila, en pena de LX s.; així mateix, si alguna persona stranya darà dels dits bestiar a nenguna persona de la dita vila e terme e juredicció de Valls a certa part, o aquelles li hinch tindrà a pastura en lo dit terme, que haje et sie tengut de pagar lo dit onzè així com un altre habitant de la dita vila, sots la dita pena; emperò, no s'entén en aquells que pasturant vénen a fira, a retorn, a mercats ni altres vehins qui hajan empiri de pasturar en certa part del terme.

45. *Item*, que tot hom e altra persona strany e privat que al dit onzè segons que damunt és dit (o ordona) sia tengut de pagar, haurà son bestiar o bestiar, lana o formatges, que d'aquells, levat delme et promeye, haja a pagar l'onzè a l'onzener de la lana après VIII jorns que (tos) haurà son bestiar, e dels formatges que fets haurà de XV en XV dies, sots pena de XX s.; així mateix, n'agen a fer sacrament si l'onzener l'on [Fol. 30 r.] voldrà, si li donen son dret.

46. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila e terme et juredicció de Valls que haje ni tingue abelles dins lo dit terme o fora lo dit terme, en qual part se vulla, que de les abelles, mel, cera, cerut que vendrà, haja e sia tengut de pagar l'onzè de çò que n'haurà, e que no li'n puxen ésser relevades dengunes messions; que après que notificat serà per veu de crida cascú haja a denunciar a l'onzener quantes cases ha d'abelles, on se vulle les haja, dins spay de VIII jorns; així mateix, haja a pagar l'onzè de totes les coses dessus dites après VIII jorns que venut o haurà e denunciar-o a l'onzener, en pena de LX s.; e si per ventura la mel, cera o cerut dins l'any de l'onzener no.s venia, que haja a ésser presada per dos prohòmens

¹⁰"que d'aquells nadiços", afegit a la còpia B.

segons que damunt és ordonat e sia tengut de pagar l'onzè de ço que preat serà e açò après VI jorns que serà preat, en pena de XX s.

47. *Item*, que tot hom de la vila e terme e juredicció de Valls qui farà calç, guix, en qual part se vulla, dins lo terme o fora lo terme, o en qual part se vulla, que del preu que n'haurà haja a pagar [Fol. 30 v.] l'onzè de ço que preada serà dins VI dias après que venut o preat serà, en pena de LX s.; que no l'en puxen relevar degunes messions.

48. *Item*, que null hom de la vila, terme de Valls et juredicció d'aquella qui farà teula, rejola, acoves dins lo dit terme, en qual se part se vulla, que, del preu que n'haurà, haja a pagar l'onzè a l'onzener après VIII jorns que venudes les haurà; si dins l'any del dit onzè no les ven, que hajan a ésser preades e, après VIII jorns que preades seran, haja a pagar l'onzè, en pena de LX s.; que no li'n sien relevades degunes messions; e, si nengun hom strany fa de les dites teules rajola, acoves, calç, guix, dins lo terme e juredicció de Valls, que haja et sie tengut de pagar lo dit onzè, sots la dita pena.

Són-ne acceptats tots aquels qui franquea puxen al legar, obtenir.

49. *Item*, que, si bany o penes per algú eren comeses, que'l comprador o plegador del dit onzè los haja aver demanades dins spay de deu jorns après que a ell serà cert que comeses sien; en altra manera, passat lo dit temps, no ls puxa haver ni demanar, [Fol. 31 r.] ans li sia posat callament.

50. *Item*, si en los presents capítols o venda havia algunes coses fosques o duptoses qui haguessen obs declaració o si en nenguna manera era contradicció d'una part a altra, que cascuna part haja star a sentència et declaració dels jurats sens tota contradicció, sots pena de L ll., de la qual pena, si comesa serà, ha lo terç la honrada cort, la terça part los càrrechs de la vila e l'altra terça part a les parts obedients.

51. *Item*, que tot hom qui diga en lo onzè dessus dit, que dins spay de X jorns après que dit hi haurà haja a rebre la compra ho dita si los jurats o aquells a qui comanat serà la li volran fer liurar per lo preu que dit hi haurà, en pena de L ll.; encara, si s'havia a tornar vendre, haja a pagar del seu propi tot ço ni quant menys se n'haurà; encara, si pagar no porà, haja a ésser pres en persona, de la [qual] presó no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat e satisfet ço que menys se n'haurà ab les messions et la dita pena, la qual pena, si comesa serà, haja la terça part la honrada [Fol. 31 v.] cort, les dues parts los càrrechs de la vila de Valls.

52. *Item*, que tot hom e tota altra persona que'l dit onzè comprarà que l'haja assegurar lo preu o quantitat per la qual haurà comprat a coneixença dels jurats o d'aquells a qui comanat serà, e açò ab bones fermances principals compradors e pagadors, cascú per lo tot ab aquelles certes penes que als jurats, o aquells a qui comanat serà, serà vist fahedor; encara haja a fer sagrament e homenatge de tenir ostatge, hajan a renunciar a totes gràcies, elongaments, acordaments de senyós, segons que'ls venedors voldran ne ordonaran; encara, sia pres o presos en persona ell e sos fermancés principals pagadors, e no puxen ésser deliurats de la dita presó fins plenàriament hajan pagat la quantitat per la qual haurà comprat, la qual seguretat haja a fer après III jorns que'l dit onzè li serà liurat, en pena de deu ll.; si assegurar no.u porà e s'avia a tornar a vendre, que.u haja a pagar del seu propi tot ço e quant se perdés, e que sia pres en persona, de la qual no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat ço que menys s'hagués del dit onzè e haja pagada la dita pena, la qual, si comesa serà, haja lo terç la honrada cort, [Fol. 32 r.] les dues parts los càrrechs de la dita vila de Valls.

De les quals penes, si comeses seran, les quals ja stipulades no sien, haja lo terç la honrada cort de la vila de Valls o aquella cort hon los clams seran fets, e l'altre terç lo comprador del dit onzè, e l'altre terç als càrrechs de la vila de Valls.

53. *Item*, que'l comprador o compradors del dit onzè sien tenguts de pagar lo preu que comprat hauran, ço és, la terça part en la primera festa de Nadal, e l'altre terç en la festa de Pàscha e l'altra terça en la festa de Sent Johan de juny que seran en l'any de XC cinch.

Tot hom qui vulla comprar l'onzè dels censals, de soldades, de forns e altres coses segons que en los capítols següents és largament, digan qui dir-hi vol e qui més hi darà a aquell liurat serà segons la sèria e tenor dels capítols següents, lo qual onzè se ven segons que dins és ordonat:

[Fol. 32 v.] Capítols de censals, de soldades, de forns, molins, fustes, coures, scudelles et salaris de censals que leven ne de procuracions et altres treballs segons que dejús és ordonat:

54. Primerament, tot hom e tota altra persona de la vila e terme e jurisdicció de Valls qui haja censals, violaris, vullàs lo haja dins la vila e terme e jurisdicció desús dita, vullàs los haja fora la vila, en qual part se vulla, que haja e sia tengut de pagar l'onzè de tot quant censal rebrà, e açò après un mes que sia a paga o a termini, en pena de LX s.; e, així mateix, haja a fer sagrament dins spay d'un dia natural après que request ne serà, que li darà bé e lealment son dret del dit onzè; encara los haja a denunciar dins spay de VIII jorns après que request ne serà per lo onzener, quals censos, violaris reb, vullàs dins la vila o fora la vila, en pena de LX s.

55. *Item*, que tot hom e tota altra persona¹¹ o serventa qui sia de la vila e terme e jurisdicció de Valls qui stiga ab senyor o ab dona, vullàs dins la villa o fora la vila, en qual part se vulla, que de la soldada que guanyarà pach e sia tengut de pagar l'onzè al comprador [Fol. 33 r.] o collidor del dit onzè, açò dins spay de XV dies après que haurà finit son temps ab aquell o ab aquella ab qui haurà stat, en pena de LX s.; però no s'entén que de calçat o vestit que legudament haja mester pach l'onzè, e que no puxa al·legar ni demanar la soldada francha, sots la dita pena; encara haja a pagar l'onzè, però que'l dit comprador del dit onzè de les dites soldades no puxa haver ni demanar sinó pro rata del dia que li serà venut fins a la fi del dit seu any.

56. *Item*, que tot hom e tota altra persona de qualsevol condició sia de la vila e terme e jurisdicció de Valls qui haja molí blader o draper, e tot moliner e altra persona qui haja ni tinga dels dits molins, vullàs lo haja dins la dita vila e terme de Valls, vullàs los haja o ls tinga fora la vila, en qual se vulla part, que del guany que'n farà haja et sie tengut de pagar l'onzè al onzener, e que no li sien relevades degunes messions, e açò de XV en XV dies e de VIII en VIII dies si l'onzener ho voldrà, en pena de LX s.; que l'onzener ne puxa haver sagrament si li deuen son dret o no, que aquel a qui'l demanarà haja a fer, en pena de XX s.

57. *Item*, que tot senyor de forn o perçoner del dit forn [Fol. 33 v.] con pugerà, que del pa que hauran ni guanyaran a.n fornir de puges o de pecichs, e tot altre guany que s.i faça per qualsevulla manera, hajen a pagar l'onzè a l'onzener, e açò tots vespres, e que no se'n

¹¹ Afegit "o missatge" a la còpia B.

guosen adur lo pa del forn entró l'onzener haja pres son dret, sots pena de XX s.; e que no.ls en puxen ésser levades degunes messions; que tota vegada que l'onzener lo.s deman de sagrament, si li donan son dret, cascú lo n'haja a fer, en pena de XX s.

58. *Item*, que tot fuster, courer, scudeller que haja et sia tengut de pagar l'onzè a l'onzener o a obrar obra así mateix o d'altre, que del loguer que guanyarà, en qual part se vulla, sien de son ofici et de tota fusta que compra o vena obrada o obrat; que del guany que.y farà, levat lo preu pur que li costarà, haja pagar l'onzè a l'onzener, que no.n puxen ésser abatudes degunes messions d'obradures ni per nenguna altra manera; és entès per la manera dessús dita del coure o coures¹², en pena de LX s.; així mateix, l'onzener los puxa demanar [Fol. 34 r.] de sagrament tota ora que a el serà vist fahedor, en pena de XX s.

59. *Item*, que no sia null hom ni nulla altra persona de la vila e terme e juridicció de Valls qui gos molre ni fer molre a degú molí ni pastar ni fer pastar a dengun forn qui faça ni facen deguna contradicció en pagar lo dit onzè segons que.s ordonat, en pena de LX s.

60. *Item*, que tot hom e tota altra persona de qualque condició, stament sia qui plegarà censals, violaris, talles de regines o d'altres drets¹³, o regiran procuracions¹⁴, o compra-missions e compromesos, o farà degunes declaracions de què haja paga o pagues per qualsevol manera, que, del salari o preu que haurà, haja a pagar l'onzè a l'onzener, que no puxan relevar degunes messions, e açò dins spay de VIII jorns après que rebut haurà, en pena de XX s.; e noresmenys, haja a pagar lo dit onzè.

Són-ne exceptats tos aquells qui franquea puxen al.legar ni obtenir.

[Fol. 34 v.] 61. *Item*, que si per ventura seran atrobats alguns habitants que sien en la vila e terme e juridicció de Valls que sien hòmens que no sien en stima o sien de pocha valor, o conversos, que aytals o los compradors del dit onzè hajan a star de pagar l'onzè dels guanys que faran a coneixença dels jurats o d'aquells a qui lo consell o comanarà.

62. *Item*, que si penes o banys per algú eren comeses, que'l comprador o collidor del dit onzè les haja haver demanades dins spay de deu jorns après que a ell serà cert que comeses sien; en altra manera, passat lo dit temps, no les puxa demanar, ans li sia posat callament.

63. *Item*, si en los presents capítols o venda havia algunes coses fusques o duptoses que haguessen obs declaració, o si en nenguna manera era contradicció d'una part altra, que cascuna part haja a star a sentència et declaració dels jurats sens tota contradicció, sots pena de L ll., de la qual pena, si comesa serà, haja lo terç la honrada cort e les [Fol. 35 r.] dues parts los càrrechs de la vila.

64. *Item*, que tot hom et altra persona qui diga en l'onzè dessús dit, que dins spay de deu jorns après que dit hi haurà haja a rembre la compra o dita si los jurats o aquells a qui comanat serà la li voldran fer liurar per lo preu que dit hi haurà, en pena de L ll.; encare, que si havia a tornar a vendre, haja a pagar del seu propi tot ço e quant menys se n'haurà; encara, si pagar no.u porà, ha a ésser pres en persona, de la qual presó no puxa ésser deliurat

¹²[Còpia B] "correu o correus" en comptes de "coure o coures".

¹³[Còpia B] "deutes" en lloc de "drets".

¹⁴Afegit "scitacions" a la còpia B.

fins plenàriament haja pagat e satisfet tot ço e quant menys se n'haurà ab les messions et la dita pena, la qual pena, si comesa serà, sia partida segons lo capítol après dessús dit.

65. *Item*, que tot hom e tota altra persona qui lo dit onzè comprarà, que l'haja assegurar lo preu o quantitat per la qual haurà comprat a coneixença dels jurats, o d'aquells a qui comanat serà, [Fol. 35 v.] serà vist fahedor; encara haja a fer sagrament e homenatge de tenir ostage, haja a renunciar a totes gràcies, elongaments, acordaments de senyors, segons que ls venedors voldran ni ordenaran; encara sia pres o presos en persona ell hi sas fermancés principals pagadors, e que no puxen ésser deliurats de la dita presó fins plenàriament hajen pagat la quantitat per la qual hauran comprat, la qual seguretat haja a fer après III jorns que'l dit onzè li serà liurat, en pena de X ll.; si assagurar no.u porà e s'avía a tornar a vendre, que n'haja a pagar del seu propi tot ço ni quant s.i perdés, e que sia pres en persona, de la qual no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja o hajen pagat ço que menys s'agués del dit onzè, e haja pagada la dita pena, la qual pena, si comesa serà, haja lo terç la honrada cort e les dues parts los càrrechs de la dita vila.

De les quals penes, si comeses seran, les quals [Fol. 36 r.] ja stipulades no sien, lo terç la honrada cort de la vila de Valls ho aquella cort hon los clams seran fets, e l'altre terç lo comprador del dit onzè, e l'altre terç als càrrechs de la vila de Valls.

66. *Item*, que'l comprador o compradors del dit onzè sien tenguts de pagar lo preu perquè comprat hauran, de tres en tres mesos, la quarta part dins l'any.

Tot hom qui vulla comprar l'onzè de tots loguers que null hom ni nulla fembra, e segons que dessús és dit, digan qui dir-hi vol e qui més hi dirà a aquell liurat serà sots la forma e tenor dels capítols següents, lo qual onzè se ven.

Capítols de tots loguers que null hom ni nulla fembra guanyarà ab bístia ni menys de bístia ni en nulla altra manera segons se segueix:

67. Primerament, que tot hom e tota altra persona de la [Fol. 36 v.] vila et terme e juredicció de Valls qui laurarà degunes terres a preu fet ho a jornals, que, del preu o loguer que n'haurà, pach e sie tengut de pagar lo onzè, vullàs guany a laurar dins lo terme o fora lo terme, en qual part se vulla, haja a pagar lo dit onzè del preu que n'haurà, en pena de LX s.

68. *Item*, tot hom e tota altra persona de la vila et juredicció de Valls qui.s loch a tragar ab sa bístia ho anar a sela, en altra manera on què vaja ni on què no, que, del loguer que haurà, sia tengut de donar l'onzè; e encara, que en tota altra manera que.s loch ab sa bístia, vullàs a batre vullàs a tirar ni a portar quines coses se vulla, per qualsevol forma o manera, que de tot ço que guanyarà en qual part se vulla haja a pagar lo dit onzè, en pena de LX s.; e si.s conloga negú ab nulla altra persona, vullàs ab sa bístia, haja a pagar lo dit onzè segons que aquel dia semblants se loguen en plaça, sots la dita pena.

69. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila e terme e juredicció de Valls qui.s loch a quina fahena a fer-se vulla, [Fol. 37 r.] que del loguer que guanyaran haja a pagar lo onzè al comprador del dit onzè, en pena de LX s.; e aquell o aquella qui'l logarà que no li gos fer la messió, en pena de X s.; emperò, no és entés degú qui.s loch a batre ni a follar ni aquells qui és acostumat de dar soliament la berena o beure de matí, ans a aquets los puxa ésser feta segons que acostumat és o desús ordonat; e lo comprador de l'onzè no puxa demanar ni stimar quant vall la messió dessús dita; però no s'entén en la present venda degú qui guany blat a segar con ja paga en la venda dels blats, ni així mateix degun menestral qui.s

loch ni guany en son ofici con ja paga cascú en son ofici, mas haja a pagar en la present venda tot hom qui guany a loguer, en qual part se vulla, si donchs ja no paga en altra venda.

70. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila e terme e juridicció dessús dita qui prenga fahenes a preu fet quines se vulla ni quines que no, ni en qual part se vulla les faça, que del loguer que n'haurà que haja a pagar l'onzè segons que són tenguts de pagar aquels del capítol dessús dit dels loguers, [Fol. 37 v.] en pena de LX s.

71. *Item*, que tota dona o fadrina de la vila et terme e juridicció de Valls qui.s loch a segar o venemar o a qual altra fahena a fer se vulla, vullàs a jornal o a preu fet o a stamenegar lana o a filar¹⁵, de qualque obra se vulla se sia, que sia tenguda de pagar lo onzè, en qual part se vulla, e guany ço que n'haurà, en pena de X s.

72. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila e terme et juridicció de Valls que tot ço que dins la semana haurà guanyat per les rahons dessús dites e especificades, sia tengut de pagar e portar lo onzè al comprador e collidor, ço és a saber, de tot ço que haurà guanyat dins la semana que.u haja a dur a l'onzener en aquella taula hon los jurats assignaran, e tots dicmenges n'agen a dar compte et rahó al dit onzener, en pena de X s.; e que encara haja a pagar lo dit onzè.

73. *Item*, que no sia null hom ni nulla altra persona de la vila e terme e juridicció desús dita [Fol. 38 r.] qui.s loch per los noms dessús especificats que gos demanar que li n'haja a dar loguer franch; e així mateix, que cascú haja a fer sagrament tota ora que l'onzener lo'n voldrà dins lo jorn que.n serà amonestat per lo dit comprador si li dóna son dret, en pena de XX s.

Són-ne acceptats tots aquells qui franquea puxen al.legar o obtenir.

74. *Item*, que si per aventura seran trobats alguns habitants que sien en la vila e terme e juridicció de Valls que sien hòmens que no sien en stima ho sien de poca valor, o conversos, que aquets aytals e los compradors del dit onzè hajan a star de pagar l'onzè dels guanys que faran a coneixença dels jurats o d'aquells a qui lo consell o comanarà de declarar-ho.

75. *Item*, que tot hom qui diga en lo dit onzè, que dins spay de deu dies après que dit hi haurà, haja a rebre la compra per lo preu que dit hi haurà, en pena de L ll.; encara, si s'avía tornar vendre, haja pagar del seu propi [Fol. 38 v.] tot ço ni quant menys se n'hauran; e, si pagar no.u porà, que sia pres en persona, de la qual presó no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat e satisfet ço e quant menys se n'haurà ab les messions en la dita pena, la qual pena, si comesa serà, haja lo terç la honrada cort e les dues parts a la vila o als càrrechs de la dita vila de Valls.

76. *Item*, si en los presents capítols o venda havia algunes coses fusques o duptoses que haguessen obs declaració, o si era qüestió d'una part a altra per qualsevol rahó o manera que avall de la dita venda, que cascuna de les parts hagen a star a sentència e declaració dels jurats, en pena de L ll.

77. *Item*, que tot hom e tota altra persona qui lo dit onzè comprarà, que haja assegurar la quantitat per la qual lo dit onzè li serà liurat a coneixença dels jurats o d'aquells qui comanat serà, açò ab bones fermances principals compradors et pagadors, cascú per lo tot,

¹⁵[Còpia B] "o ha samenejar lana o de filar".

ab aquelles penes que als venedors [Fol. 39 r.] plaurà ni volran; encara, sie tengut de fer sagrament e homenatge de tenir ostage e de renunciar a totes gràcies, alongaments, acordaments de senyors, segons que els venedors voldran ni ordenaran; encara sia pres en persona ell e ses fermancés principals pagadors, de la qual presó no puxen ésser deliurats fins plenàriament hagen pagat la quantitat per la qual hauran comprat, la qual seguretat hagen a fer après III jorns que'l dit onzè los serà liurat, en pena de X ll.; e si assegurar no.u porà e s'avia tornar a vendre, e res s.i perdia, que.u haja a pagar del seu propi tot ço ni quant s.i perdés, e que sia pres en persona, de la qual presó no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat tot ço que menys s'hagués, e haja pagada la dita pena, la qual pena, ensemps en la pena del capítol dessús dit, e comesa o comesas seran, haja lo terç la honrada cort e les dues parts los càrrechs de la vila de Valls.

De les quals penes, si comeses seran, les quals ja stipulades no sien, haja lo terz la honrada cort de la vila de Valls, o aquella cort hon los clams seran fets, e l'altre terz lo comprador del dit onzè, [Fol. 39 v.] e l'altre terz los càrrechs de la vila de Valls; però que'l dit comprador haja haver demanades le dites penes dins spay de X dies après que a ell sie cert que comeses sien; en altra manera, passats los dits deu jorns, no les puxa haver ni demanar.

78. *Item*, que'l comprador o compradors del dit onzè hagen a pagar la quarta part del preu que comprat hauran, de tres en tres mesos.

Tot hom qui vulla comprar l'onzè dels erbatges, de la lana, de les spècies, mercés, teners, e de sartres, perayres, teixidors e flaçadés¹⁶, digan qui dir-hi vol car a vendre s.a et liurar, e qui més hi darà a aquell liurat serà.

79. Primerament, que tot specier, mercer o teners de la vila e terme de Valls que del guany que farà de tot ço que comprarà e vendrà, vullàs en la vila o fora la vila e terme, en qual part se vulla, haja et sia tengut de pagar lo onzè al comprador o collidor del dit onzè de son ofici o mercaderia, si donchs d'aquelles [Fol. 40 r.] coses que trespportarà no paga en altra venda o vendes del dit onzè, e açò en pena de LX s.; e encara haja a fer sagrament de VIII en VIII dies en poder de l'onzener si'l ne volrà que bé e leyalment li darà son dret; e açò après un jorn natural après que request ne serà, sots la dita pena; e, així mateix, age a fer lo dit sagrament macip o factor o factós qui tindran així com damunt és dit, sots la dita pena; e que no li'n puxen ésser relevades degunes messions sinó lo pur cabal, e açò que pagarà per imposició ho leuda.

80. *Item*, que tot draper o peller o sartre o satressa¹⁷, pellicer o pellicera de la vila e terme de Valls, que del guany que farà en la vila o terme de Valls o de fora lo dit terme, en qual part se vulla, haja e sia tengut de pagar del guany que farà, cascú de son ofici, lo onzè a l'onzener o collidor del dit onzè, e açò de VIII en VIII dies, en pena de LX s.; e d'açò no puxa relevar negunes messions si donchs no sia lezda, imposicions et boyla¹⁸ ni puxe

¹⁶[Còpia B] "Capítols de drapers e d'aquells qui obren lana e d'espècies, etc.".

¹⁷[Còpia B] "satroresa" en *comptes de "satresa"*.

¹⁸[Còpia B] "si donchs no feia leuda, imposicions de bola etc.".

demanar "franchs los me donareu"¹⁹ [Fol. 40 v.] e que l'onzener ne puxa haver sagrament de VIII en VIII dies que bé e complidament li darà cascú son dret.

81. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila et terme de Valls qui farà o farà fer drap, drap d'obra²⁰, si era de li, de cànem o de stopa, vulles obs de casa o per vendre, que haja a pagar per cascuna alna I dinèr, e açò en qual part se vulla se farà; e, així mateix, haja a pagar a la rahó dessús dita boccs canemaç; e açò après VIII jorns que serà teixit, en pena de XX s.; però no.y és entés tovallons ni tovalles²¹.

82. *Item*, que tot teixidor o teixidora, flaçader o quarterner o quarternés, ordidor o ordidera de la vila o terme de Valls qui tischa draps de lana o de li o de qualsevol altra manera, que del guany que farà en qual part se vulla pach e sia tengut de pagar lo onzè a l'onzener, e haja a multiplicar tot ço que guanyarà; e, així mateix, haja a fer sagrament en poder de l'onzener après un jorn [Fol. 41 r.] natural que serà request que bé e leyalment li darà son dret; encara, que no gos demanar que'ls li dó ni ho haja franch ni.n puxa relevar negunes messions, en pena de LX s.; així mateix, los dits quarternés o ordidós o ordidera haja a pagar per la manera dessús dita.

83. *Item*, que tot parayre de la vila e tota altra persona que guany en lo dit ofici que sia de la vila e terme de Valls, que del guany que farà en la vila o fora la vila, en qual part se vulla, haja et sia tengut de pagar lo onzè a l'onzener, e que no.u puxa relevar negunes messions que.y faça, en pena de LX s.; e que.n puxa haver sagrament l'onzener si li donen son dret; e açò dins un jorn natural après que request ne sia, en pena de XX s.

84. *Item*, que si en los presents oficis de les vendes dessús dites se conlogaven uns en altres, que hajan ésser preats los jornals e hajan a pagar lo onzè així con fan los bracsés, en pena de XX s.

Són-ne exceptats tos aquels qui franquees puxen al.legal²².

85. *Item*, que si per aventura seran atrobats alguns habitants que sien en la vila e terme et juredicció de Valls que sien habitants que no sien en stima ho sien de pocha valor, o conversos, que aquets aytals he los compradors del dit onzè dels guanys que faran; e açò a coneixença dels jurats o d'aquels a qui lo consell o comanarà de declarar-ho.

86. *Item*, que tot hom qui diga en lo dit onzè que dins spay de deu dias après que dit hi haurà haja a rebre la compra per lo preu qui dit hi haurà, en pena de L ll.; encara, si s'havia a tornar vendre, haja a pagar del seu propi tot ço e quant menys se n'haurà; e, si pagar no.u porà, que sia pres en persona, de la qual presó no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat et satisfet ço que menys se n'haurà ab les messions e la dita pena, de la qual pena, si comesa serà, haja la terça part la honrada cort e les dues parts als càrrechs de la dita vila de Valls.

¹⁹[Còpia B] "dareu" en lloc de "donareu".

²⁰"streta" afegit a la còpia B.

²¹[Còpia B]: "tovalloles" en lloc de "tovalles".

²²Afegit a la còpia B: "seran trobats alguns habitants que sien en la villa e terme e juredicció de Valls que sien hòmens que no sien en stima o sien de pròpria valia, comesos que aquets aytals hagen et los compradors del dit onzè a star de pagar dels guanys que faran a coneixença dels jurats o d'aquells a qui lo consell ho comanarà de declarar-ho.".

87. *Item*, que si en los presents capítols o venda havia algunes coses fusques o duptoses que haguessen obs declaració o que fos qüestió de una part a altra per qualsevol rahó o manera que avall de la dita venda, que cascuna de les parts hagen star a sentència e declaració dels jurats, en pena de cinquanta ll., la qual pena, si comesa serà, haja lo terz la honrada cort, e l'altre terz la part obedient, e l'altre terz als càrrechs de la vila de Valls.

88. *Item*, que tot hom e tota altra persona que'l dit onzè comprarà haja segurar la quantitat per la qual lo dit onzè serà liurat a coneixença dels jurats o d'aquells a qui comanat serà, açò ab bones fermances principals comprador e pagadors, cascú per lo tot, ab aquelles penes que als venedors plaurà ni volran; encara, que sia tengut de fer sagrament e homenatge de tenir ostatge o de renunciar a totes gràcies, elongaments, acordaments de senyors, segons que'ls venedors voldran ni ordenaran; encara, sia pres en persona el e ses fermancés principals pagadors, de la qual presó no puxen ésser deliurats fins plenàriament hajan pagat la quantitat per la qual [Fol. 42 v.] haurà comprat, la qual seguretat hagen a fer après tres jorns que'l dit onzè los serà liurat, en pena de X ll.; e si asegurar no.u porà et s'avia a tornar vendre e res s.i perdía, que.u haja a pagar del seu propi tot ço ni quant s.i perdés, e si pagar no.u pot que sia pres en persona, de la qual presó no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat tot ço que menys se n'hagués e haja pagada la dita pena, la qual pena, si comesa serà, haja lo terz la honrada cort e les dues parts los càrrechs de la vila de Valls.

De les quals penes, si comeses seran, les quals ja estipulades no sien, haja lo terz la honrada cort de la vila de Valls, o aquellàs corts hon los clams seran fets, e l'altre terz lo comprador del dit onzè, e l'altre terz los càrrechs de la vila de Valls; però que'l dit comprador haja haver demanades les dites penes dins spay de X jorns après que a ell sia cert que comeses sien; en altra manera, passats los dits deu dies, no les puxa demanar ni haver.

89. *Item*, que'l comprador o compradors del dit onzè [Fol. 43 r.] haja a pagar la quarta part del preu que comprat haurà, de III en III mesos dins l'any del dit onzè.

Capítols de cabatés, blanqués, cuyratés, barbés²³, hostalers, scrivans, savis, febridors, coltellés, flequés, cardés, mayans, ferrés, pesatés²⁴, bastés, arquejadors, corredors d'orella com de coll:

90. Primerament, que tot çabater, custurer²⁵, blanquer, cuyrater que sia de la vila e terme e jurisdicció de Valls, haja et sia tengut de pagar l'onzè a l'onzener de tots guanys que faran així en çabates com en los cuyrams, adoberies o blanquers, e de totes altres coses que cascun guany de son ofici, vullàs o compra o vena dins la vila e terme de Valls o de fora, en qual part se vulla, que del guany que farà, levat leuda, imposició, haja a pagar lo dit onzè, e no hi puxa carregar nenguna altra messió, hi encara.u hagen a multiplicar e dar compte al dit comprador o collidor tota vegada après un jorn natural que request ne serà; que, així mateix, cascú haja a fer sagrament dins lo dit jorn natural en poder del dit collidor que bé e leyalment li darà son dret, que no gos al.legar [Fol. 43 v.] ni demanar franquees les aja ni.ls li donen; així mateix, és entés que tot hom de la dita vila e terme qui compra ni vena

²³ Afegit a la còpia B: "carnicés".

²⁴ [Còpia B] "pesquatés".

²⁵ Afegit a la còpia B: "flequer". Fins aquí arriba la segona còpia, tenint en compte que manquen alguns fulls al final del llibre.

negun cuyram adobat o adobador haja a pagar a la rahó dessus dita, en qual part se vulla o compra o vena, en pena de LX s.

91. *Item*, que tot carnicer o pescater o altra persona de la vila e terme e jurisdicció de Valls qui tall carn fresca ni salada ni vena peix, en qual part tall o vena, vullàs dins la vila e terme o de fora la vila e terme, que tot hom de la dita villa qui vena carn salada en gros, en qual part se vulla, que del guany que'n farà, levada solament leuda, imposició, ha a pagar l'onze a l'onzener, e que no y puxa carregar nulla altra messió, e que u hagen a multiplicar; e que no gos al·legar que u haja franch; e que haja a fer sagrament après un jorn natural que request ne serà de dar-li li son dret, en pena de LX s.

92. *Item*, que tot barber, colteller o febridor, manyà, carder de la vila e terme e jurisdicció de Valls, que del guany que farà cascú en son ofici e de tot çò [Fol. 44 r.] que farà ni comprarà ni vendrà dins la vila et terme de Valls ni de fora, en qual part se vulla, que del guany que cascú farà haja et sia tengut de pagar lo onze a l'onzener, e que no li n puxen ésser relevades negunes messions sinó tant solament lo pur [cabal] e ço que pagarà per leuda o per imposició; e que no puxa demanar que franchs los li darà; e que sia tengut de fer sagrament tota vegada que'l dit onzener lo'n demandarà, e açò dins un jorn natural après que request ne serà, en pena de LX s.

93. *Item*, que tot savi, scrivà, scrivent [...] de qualque ley sia de la vila e terme de Valls, com de fora, en qual part se vulla, haja a pagar l'onze a l'onzener, e que no n puxa relevar degunes messions, e que no puxa dir que u haja franch; e, així mateix, hagen a fer sagrament tota vegada que l'onzener o collidor lo'n demanarà ací dins un jorn natural après que request ne serà, en pena de LX s.

94. *Item*, que tot [...] Jare, menescal, flequer o flequera, [Fol. 44 v.] hostaler o hostalera, bastès, aubardanés de la vila e terme et jurisdicció de Valls, que del guany que cascú farà de son ofici, així en la dita vila e terme com de fora, en qual part se vulla, haja a pagar l'onze a l'onzener, e que no puxa relevar degunes messions sinó solament lo pur cabal e ço que pagarà per leuda, imposició, ni al·legar que u haja franch; e, així mateix, cascú haja a fer sagrament tota vegada que request ne serà dins un jorn natural per lo dit onzener, en pena de LX s.;

95. *Item*, que tot hom e tota altra persona de qualque ley, condició o stament sia de la dita vila o terme de Valls que guany deguns salaris, pensions, vullàs que la dita vila les dó o les guany dins la dita vila o de fora, en qual part se vulla, que haja a pagar l'onze a l'onzener, en pena de LX s., ceptat, emperò, la pensió dels jurats e los XII d. que la vila dóna a un prom per dir que vaja per la vila.

96. *Item*, que tot pintor e tot corredor, vullàs sia de coll o d'orella o arquejador, capeller, tot revenedor de obra de palma, vullàs que el mateix las obra, e tot mescot e revenedor d'obra de cera, e tot mercader o revenedor de peix salat, ceptat los speciés e mercers e teners, car ja n paguen en lur ofici, que sia de la dita vila e terme e jurisdicció de Valls, que del guany que cascú farà en son ofici dins la vila o de fora la vila, en qual part se vulla que compra o vena, haja et sie tengut de pagar l'onze a l'onzener, e que no puxa relevar degunes messions sinó ço que pagarà de leuda o d'imposicions, e que no puxa dir que u haja franch; e, així mateix, haja a fer cascú sagrament en poder de l'onzener dins un jorn natural après que request ne serà que bé e complidament li darà son dret e que li haja a ésser multiplicat, en pena de LX s.

97. *Item*, que tot hom e tota altra persona de la vila e terme e juridicció de Valls qui compra o vena deguns blats grossos o menuts de legums, frutes, mensura, oli, mell, cera, fusta, sèu, lana, [Fol. 45 v.] ayns, flaça, flaçades, literas, capçals, pellices, bonetes, ferre, acer, coure, calderiz obrat o obrar, cànem, li, e totes altres coses, mercaderies que.s compren ni.s venen en qual part se vulla, de qualque manera sien, que del guany que farà cascú haja et sia tengut de pagar l'onzè a l'onzener; sinó no.n puxa res ésser relevat de messions, sinó tant solament ço que cascuna mercadoria costarà de pur cabal, de leuda, d'imposicions, et que no puxa dir que.u haja franch, e que sia cascú multiplicat; e així mateix, cascú sia tengut de fer sagrament en poder de l'onzener tota vegada que l'onzener lo'n deman dins un jorn natural après que request ne serà; e així mateix, cascú de sa mercaderia après que venuda l'aurà haja e sia tengut de denunciar et pagar a l'onzener son dret après VIII jorns que venut haurà, en pena de LX s.; però no és entés que los speciés, mercers, teners paguen com ja.n paguen en la lur venda, mas si compren ni venen blat o blats grossos o menuts o legums, o oli a mesura que hajan a pagar en la present venda, ni així mateix altres merca- [Fol. 46 r.] derias qui paguen en les altres vendes; mas en la present venda se ven totes altres coses, mercaderies qui.s compren ni.s venen per homes de la dita vila, en qual part se vulla, que del guany que cascú farà, pach et sia tengut de pagar l'onzè a l'onzener, e que s'haja a multiplicar cascú, en pena de LX s.; encara haja a pagar l'onzè.

98. *Item*, que tots guardians, trompadors e juglars, savis, faulequés receptants o receptantes mesures de blats o d'oli o d'altres coses qualsevulla sien, cascú del guany que farà, haja a pagar lo onzè a l'onzener, e que no li sien abatudes negunes messions ni que franch li.n donen; e que haja a ésser multiplicat lo guany a cascú, e açò en qual part se vulla o guany; e haja a fer sagrament en poder de l'onzener tota vegada que serà request o dins un jorn natural après que request ne serà, en pena de LX s.

Són-ne acceptats tots aquells qui franquea puxen al.legar.

99. *Item*, que si per ventura seran atrobats alguns [Fol. 46 v.] habitants que sien en la vila e terme e juridicció de Valls que sien hòmens que no sien en stima o sien de pocha valia, o conversos, que aquets aytals he los compradors del dit onzè hajan a star de pagar lo onzè dels guanys que faran a coneixença dels jurats o d'aquels a qui lo consell o comanarà et declarar-ho.

100. *Item*, que si penes o banys per algú eren comesos, que'l comprador del dit onzè les haja haver demanades dins spay de deu jorns après que a ell serà cert que comeses sien; en altra manera, passats los dits X jorns, no.ls pugués demanar, ans li fos posat callament.

101. *Item*, que tot hom qui diga en lo onzè que dins spay de X jorns après que dit hi haurà haja a rebre la compra per lo preu que dit hi haurà si los venedors lo li voldran liurar per lo preu que dit hi haurà, en pena de L ll.; encara, si s'avia a tornar a vendre, haja pagar del seu propi tot ço e quant menys se n'haurà; e que, [Fol. 47 r.] si pagar no.u porà, que sia pres en persona de la qual presó no puxa ésser deliurat fins plenàriament haja pagat et satisfet ço que menys se n'haurà ab les messions e la dita pena, de la qual pena, si comesa serà, haja lo terz la honrada cort e les dues parts als càrrechs de la vila de Valls.

102. *Item*, que tot hom e tota altra persona qui lo dit onzè comprarà, haja assegurar la quantitat per la qual lo dit onzè li serà liurat a coneixença dels jurats o d'aquells a qui comanat serà, açò ab bones fermances principals compradors e pagadors, cascun per lo tot, a les quals penes, seguretats que'ls venedors volran; encara sien tenguts de fer sagrament e

homenatge de tenir hostatge e de renunciar a totes gràcies segons que en los altres damunt és largament contengut.

De les quals penes si comeses seran les quals ja stipuladas no sien, haja lo terz la honrada cort de la vila de Valls o aquella cort hon los clams seran fets; e l'altra terça part al comprador [*Fol. 47 v.*] del dit onzè, e l'altre terz als càrrechs de la vila de Valls; però que lo dit comprador haja haver demanades les dites penes dins spay de deu dies après que a ell sia cert que comeses sien; en altra manera, passats los dits deu dias, no les puxa demanar etc.

103. *Item*, que lo comprador o compradors del dit onzè sien tenguts de pagar de III en III mesos dins l'any la quarta part del preu que lo dit onzè comprat haurà.